

Tajné dejiny Slovenska, Slovenov a Sloveniek.

MARAVA a MARKOMANI (2).

Oskár Cvengrosch

www.marava.sgo.sk

(text je priebežne dopĺňaný)

3. september 2009

Text je možné voľne kopírovať a rozširovať na nekomerčné účely.

Úprava obsahu je možná len so súhlasom autora.

Copyright © Oskár Cvengrosch

Použité skratky a symboly:

(ang.) – anglicky
(bul.) – bulharsky
(čes.) – česky
(dan.) – dánsky
(fin.) – fínsky
(fr.) – francúzsky
(hol.) – holandsky
(chor.) – chorvátsky
(lat.) – latinsky
(maď.) – maďarsky
(nem.) – nemecky
(nor.) – nórsky
(pol.) – poľsky
(por.) – portugalsky
(rum.) – rumunsky
(rus.) – rusky
(slov.) – slovensky
(šar.) – šarišsky
(šp.) – španielsky
(šved.) – švédsky
(tal.) – taliansky
(zah.) – záhoracky

[5/228] – použitá literatúra, prvé číslo uvádza literatúru podľa zoznamu, druhé číslo stranu v danom dokumente

Săliște [Salište] (Solište) – slovo bez zátvorky je uvedené v pôvodnom jazyku, [hranaté zátvorky označujú ako dané slovo prečítať], (oblé zátvorky vyjadrujú interpretáciu daného výrazu)

Citácia je označovaná kurzívou:

O Germánoch samotných by som veril, že sú pôvodní obyvatelia a že sú prakticky bez prímiesí cudzej krvi, ktorá by sa tam dostala od príslušníkov iných národov... Tacitus [32/II]

Slovania sú pôvodní obyvatelia Európy, napriek tomu, že ich súdobí historici pod rôznymi menami objavujú až v šiestom, či siedmom storočí po Kristovi. V gréckych prameňoch ako *Sklavoi*, v latinských ako *Sclavi*, *Slavi*, a v nemeckých ako *Wenden* či *Slawen*.

Archeologické nálezy však jednoznačne dokazujú, že Slovania obývali napríklad veľkú časť Nemecka už pred naším letopočtom, preto vykonštruovaná teória o osídlení strednej a južnej Európy Slovanmi niekedy v 6. storočí je nielenže prežitkom, ale priam nelogickou zlátninou. O tom, že Slovania pôsobili ako domáce obyvateľstvo Európy nielen na územiach súčasných, ale i v krajinách, ktoré sa dnes považujú za germánske či románske, svedčí celý rad priamych i nepriamych dôkazov z oblasti archeológie, písomných historických prameňov, ale i lingvistiky.

Ak sa zbavíme predsudkov o sťahovaní Slovanov a začneme sa na známe pramene dívať iným pohľadom, dokážeme objaviť stopy našich predkov pod nálepkou Germánov či Keltov a obraz histórie pred 6. storočím dostane diametrálne odlišné kontúry.

Markomani a Kvádi

Jeden z najvýznamnejších rímskych historikov Tacitus Publius Cornelius (*55 n.l. - †?) vo svojom historicko-etnografickom diele *Germánia* popisuje národy a kmene obývajúce Germániu. Tá sa tiahla od riek Rýn a Dunaj smerom na sever a východ, kde jej hranicu tvorilo územie Sarmatov a Dákov. Do povodia Dunaja umiestňuje Svébske kmene *Hermundurov*, *Naristov*, *Marcomanov* a *Quádov*.

Obec Hermundurov (zhruba územie dnešných južných Čiech a juhovýchodného Nemecka) sa nachádzala v tesnej blízkosti raetskej provincie. Vedľa Hermundurov sídlili *Narisci* (severovýchodné Rakúsko) a ďalej *Marcomani* a *Quádi* (dnešná Morava a Slovensko).

Marcomani aj *Quadi* sú všeobecne považovaní za Germánov, avšak pri bližšom skúmaní narazíme na zaujímavé súvislosti. V súčasnosti medzi historikmi prevláda názor, že pomenovanie *Marcomani* pochádza z dvoch možných zdrojov [23]. Prvý z nich odvíja výraz zo starogermánskej formy slova *March* (pohraničie) a prípony *men* (ľudia). Druhý zdroj hovorí o tom, že svoje meno dostali po rímskom kapitánovi menom Marcus Romanus, ktorý roku 13 p.n.l. dezertoval z légii počas germánskeho ťaženia.

Najpravdepodobnejšia je však varianta, nad ktorou neuvažuje nikto. *Marcomani* je výraz skladajúci sa z dvoch slov. Zo slova *MAR* a *COMANI*. *Mar* označuje slovenskú *Maravu*, obrovské územie Karpatskej kotliny s príľahlými pohoriami, ktorému sa svojou rozlohou neskoršia takzvaná Veľká Morava z 9. storočia takmer priblížila. *COMANI* pochádza z latinského *comāns*, čo znamená vlasatý.

Rozdiel medzi *comani* a *comāns* je na prvý pohľad zjavný. Je to koncovka. Tacitus vo svojom diele „*De origine et situ Germanorum*“ (Germánia) uvádza Markomanov ako *Marcomani*! Zreteľne používa slovenskú koncovku, čo svedčí o tom, že *Mar-comani* boli vlasatí Moravania, alebo Moravania s dlhými vlasmi, ako oni sami seba nazývali. Pomenovanie *Marcomani* čítame ako Markomani, pričom ide o výraz, ktorý zjavne nepochádza z latinčiny, napriek tomu, že *comāns* a *coma* sú slová latinské. Tie vznikli pravdepodobne iba ako následok používania spočiatku pre latinčinu cudzieho slova – Markomani.

Samotnú slovenskú (slovanskú) koncovku tvorí nie písmeno *-i*, ale spoluhláska *-ni*. Výraz teda musíme rozdeliť na tri časti: *MAR-COMA-NI*. Latinské slovo *comāns* pochádza zo slovenského (slovanského) slova *comani* (*coma*+slovenská prípona *-ni*). Avšak *coma* v latinčine znamená vlas, štica, srst', vlina, rúno. Tu je nutné podotknúť, že latinské slovo *coma* [koma] nie je jediný výraz pre vlas, čo iba podporuje indíciu, že bolo do latinčiny importované. Jeho pôvod pramení pravdepodobne v slovenskom slove *choma*, ktoré sa v tomto pôvodnom tvare zachovalo do súčasnosti už len ako meno či priezvisko, používané hlavne na území Slovenska a Ukrajiny.

V spisovných formách slovanských jazykov sa zachovali iba výrazy príbuzné. V spisovnej slovenčine poznáme *chumáč* (*chumáč* – *chomáč* - *choma*), ktorý jednoznačne súvisí s vlasmi, respektíve charakterizuje zhluk vlasov či chlupov v jednej kope. Ďalej sú to *chlp*, *chalp* (šar.) *huňa* (*chuňa*), *chomút*, *chochol*. Všetky tieto slová priamo súvisia s vlasmi, s ochlpením, so srst'ou, či s určitou formou dlhých vlasov.

Ruština pozná výraz *chomjak* (хомяк), čo v preklade znamená chrček. Je to malý tvor o veľkosti zhruba desať centimetrov, pokrytý hustou dlhou srst'ou, takže keby sme ho pomenovali vlasáč alebo *vlasovec*, vystihli by sme jeho charakteristickú črtu. Chrček obýva lesy a lesostepi strednej a východnej Európy (životný priestor Slovanov) a západnej Sibíri.

V taliančine poznáme niekoľko výrazov pre vlas – *capéllo*, *pélo* (chlp), či *lenza*. Avšak husté vlasy, hrivu vyjadríme slovom *chioma*, čo je navlas podobné so slovom *choma*.

V obci Kubrica (Trenčín) bol zaznamenaný výraz *korna*, v okolí Trnavy a Trenčína je rozšírenejší výraz *kornica*, ktorý je pravdepodobne odvodený od pôvodného výrazu *korna*. Slovom *Korna* – *kornica* v miestnych slovenských nárečiach pomenúvajú spletené ženské vlasy v podobe chvosta - vrkoč[25].

Na východnom Slovensku sa používa výraz *konťa*, *koňťa* pre dlhé vlasy vyčesané dohora a stočené do uzla. Dnes takto upravené vlasy nosia slovenské devy a ženy, podobný účes však v minulosti Tacitus pripisoval germánskym Svébom.

Výrazu *koma* - *choma* vo význame vrkoč sa v slovenčine až zarážajúco podobá slovo *komín*. *Kom(in)* má zvyčajne podlhovastý tvar a je postavený z tehál navzájom popreväzovaných – poprepletaných rovnako ako vrkoč pospletaný z vlasov. Súčasný výraz vrkoč (vrkoč – *vrkona* – *korna* – *koma* – *choma*), ktorý znamená pletenec z dlhých vlasov môžeme jednoznačne označiť ako pôvodný slovenský výraz, ktorý bol a je, na rôznych územiach a časových obdobiach používaný Slovenmi a sekundárne aj ďalšími jazykmi.

Vzájomnú zámenu K a CH (H) pozorujeme medzi dnešnou slovenčinou a srbochorvačtinou v slovách ako chotár – kotar, chróm – krom, cholera – kolera, hruška – kruška, chemik – kemičar atď. Možno niekde tu treba hľadať pôvodcu zmeny slova *choma* na *koma*. Latinčina iba prevzala (už pozmenené) slovo *coma* [koma] od Slovanov žijúcich v tesnej blízkosti Ríma, vo význame vlas, vlasy, srst', vlna, rúno. Do nemčiny sa *koma* dostala ako *komma* – čiarka, do angličtiny ako *comma* [komə] – tiež ako čiarka. Čiarka symbolicky charakterizuje vrkoč a vrkoč bol pre Markomanov dôležitým symbolom slobody a nezávislosti.

V Tacitovej Germánii sa na tému vrkoče – spletené vlasy môžeme dočítať [24/XXXVIII]:

Odznakom kmeňa (Suevov) je vyčesávať si vlasy hore a zväzovať ich do uzla. Tým sa odlišujú Svébi od ostatných Germánov, tým sa odlišujú u Svébov slobodní od otrokov.. Vrkoče nosili preto, aby sa zdali vyššími v očiach nepriateľa...

Podľa Tacita bolo nosenie vrkoča národnou črtou Svébov (Suevov) a nosenie vrkočov bolo ešte donedávna bežné napríklad u starých Detvanov. V posledných storočiach spletenie vrkočov u mužov postupne upadlo do zabudnutia a zostalo iba peknou ozdobou dlhovlasých slovanských diev.

Juraj Jánošík s typicky zapletenými vrkočmi.

Vysvetlenie pôvodu slova *Marcomani* ako MAR-COMA-NI podporuje aj názov centrálného sídla Markomanov – Marobudon. Ak by bol výraz Marobudon odvodený od starogermánskej formy slova *March* alebo od mena rímskeho kapitána menom Marcus, hlavné sídlo *Marcomanov* by muselo znieť buď *Marchobudon* prípadne *Marcobudon* či *Marcusbudon*. Pravda však bude pravdepodobne presne opačná. Slová *march* aj *Marcus* boli odvodené od váženého a mocného kmeňa Markomanov. Markomani bezprostredne susedili s Rímskym impériom, obývajúc územie zvané Marava, latinsky *Marus*. Je preto veľmi pravdepodobné, že vďaka dlhotrvajúcim markomanským vojnám odohrávajúcim sa v pohraničí rímskeho impéria, sa tento výraz preniesol v skrátenej forme do starogermánciny (predchodkyne dnešnej nemčiny) ako výraz pre pohraničie.

V súvislosti so slovom *march* sa črtá jedna zaujímavá paralela. *March* je považovaný za starogermánsku formu súčasného nemeckého slova *Mark* vyjadrujúceho hranicu, pohraničie. Ak ide naozaj o starogermánske slovo, muselo teda pochádzať od Germánov (nie od Rimanov), na základe čoho vychádza, že Germánski *Marcomani* sami seba nevolali *Marcomani* [Markomani], ale *Marchomani*. *Marchomani* sú teda MAR-CHOMA-NI, a *choma*, v tomto slove zreteľne rozlíšiteľná časť, je slovo, ktoré sa, ako som už spomínal, v nezmenenom tvare zachovalo až dodnes v podobe pomerne často používaného priezviska na území Slovenska a v priľahlých slovanských krajinách.

Vysvetlenie pre meno Marcus nám ponúka priamo Strabón vo svojom diele *Zemepis* VII,3,12 [5/143], kde ohľadom mien uvádza:

V tej krajine však vzniklo a doteraz trvá aj iné delenie, pozostatok starého stavu: jedni si dávajú pomenovanie Dákovia, druhí Geti. Getmi sa nazývajú tí, čo sa ťahajú k Pontskému moru a východným smerom, Dákmi zase tí na opačnej strane smerom ku Germánii a k prameňom Istra. Tí sa podľa mojej mienky za dávnych čias volali „Daovia“, z čoho pochádza aj to, že v Aténach otroci často nosili meno

Geta a Daos... Otroci totiž dostávali mená podľa krajín, odkiaľ ich dovážali... Lydos – Lýdčan, Syros – Sýrčan...

Mená boli teda dávané otrokom „podľa krajín, odkiaľ ich dovážali“! Je pravdepodobné, že meno Marcus bolo pomenovanie otrokov pochádzajúcich z oblasti Maravy. Tej Maravy, ktorej centrálny hrad a sídlo panovníka sa nazývalo Marobudon.

Samotný názov Marobudon v ušiach Slovákov vôbec neznie cudzo. Ak ho rozdelíme na dve časti podobne ako slovo *Marcomani*, dostaneme MAR-OBUDON. *Obudon* je veľmi zaujímavý výraz hneď z dvoch príčin. Provu je tá, že ide síce o nespisovný výraz, no jeho význam je aj napriek svojej nespisovnosti každému Slovákov jasný. V súčasnej spisovnej slovenčine *obudon* môžeme vyjadriť slovami obstať, zbudovať, prebudovať. Stavať a budovať sú výrazy vyjadrujúce tú istú činnosť, pričom slová odvodené ako *ob-stavať* či *z-budovať* mohli mať svojho predchodcu v podobe *ob-budovať* čiže *obudovať*. Obudon ako výsledok činnosti obudovania je pevnosť, či centrálny hrad. Obudon je zjavne a v plnej miere čisto slovenský výraz a v spojení so slovom MAR dostaneme mýtni opradený bájný Marobudon, doposiaľ márne hľadaný hrad Marava.

Druhou zaujímavosťou je fonetika slova *obudon* (niektoré pramene uvádzajú názov mesta v tvare Marobudum [40/69]), znejúca až zarážajúco podobne ako opidum. Opidum bolo opevnené sídlo mestského typu pripisované Keltom. Toto na prvý pohľad zdanlivo cudzokrajné slovo je až neuveriteľne podobné slovanskému výrazu: opevnený dom (dum), kde slovo opevnený sa vyskytuje v skrátenej forme opi (opevnený), opi-dum.

O – B – U – D – O – N
O – B – U – D – U – M
O – P – I – D – U – M

Rôzne tvary pre opevnený, obbudovaný dom – opevnené sídlo.

Samotný výraz dom (popri iných) v tvare *domus* latinčina prevzala od pôvodného slovanského obyvateľstva obývajúceho územie Talianska pred príchodom zakladateľov Rímskeho impéria. Dom je rýdzo slovanský výraz charakterizujúci obydlie, budovu, *budon* (pravdepodobne murovanú), vyskytujúci sa v tejto základnej podobe vo všetkých slovanských jazykoch. Dom (slov.) - dům (zah.) – dům (čes.) - dom (pol.) – dom (ľužickosrbsky) - дом (rus) - дом (bul.) - dom (chor.). Od základného slova dom sú odvodené ďalšie výrazy ako: domáci, domáca (ako osoba), domácnosť, domov, domovina, domorodec. Autenticitu týchto slov, na rozdiel od latinčiny, potvrdzuje neexistencia alternatívneho výrazu. Pojmy ako domácnosť či domov tvoria základ slovnej zásoby pôvodného obyvateľstva - Slovanov, preto v slovanských jazykoch museli existovať dávno pred tým ako sa vôbec mohol latinský *domus* dostať do našej slovnej zásoby. V prípade slova *domus* je zreteľné slovanské jadro –dom s latinskou príponou –us. Ak by Slovania prevzali latinský *domus* do svojej slovnej zásoby, prevzali by celé slovo *domus* v latinskom tvare (ako napríklad novodobé importované slová - kino, monitor, mobil, manažér, hotel...), alebo by k nemu pridali slovanskú koncovku. Opak je však pravdou, dokonca, všetky slovanské jazyky majú dom v tejto základnej podobe. Nikto neprebral formu *domus* či *domus* + vlastnú koncovku. Nemenej zaujímavé je, že neslovanské európske jazyky, ktoré v hojnom množstve prevzali slovnú zásobu z latinčiny, výraz dom pre označenie ľudského obydla nepoužívajú. Pre porovnanie: haus (ang.) – ház (maď.) – haus (nem.) – casa, bloc (rum.) - càsa (tal.) – maison, toit, lieu (fr.) – casa (šp.) – casa, edificio, prédio (por.). Tento fakt možno vysvetliť iba jediným spôsobom: latinčina slovo dom prevzala od pôvodného obyvateľstva.

Výraz *opidum*, aj *obudon* vyjadrujú to isté – opevnené obydlie, t.j. početne nešpecifikovanú skupinu domov chránenú valom. Obe výrazy sú zreteľne čitateľné v slovenčine, avšak prvý je pripisovaný Keltom, druhý Germánom. Tento rozpor je na prvý pohľad neprekonateľný, no má racionálne vysvetlenie. K problému vzájomného prepojenia Keltov, Germánov a Slovanov sa ešte vrátim.

Ďalší Suebsky (Suevsky) kmeň *Quadi*, rovnako ako *Marcomani*, sú v Tacitovom diele uvedení so slovanskou koncovkou. Výraz Quad je zaujímavým medzičlánkom medzi výrazmi HAD a GAD. Výraz had sa používa na Slovensku, Morave a v Čechách, *gad*-a poznajú Poliaci, Rusi, Chorváti, Srbi. Je zaujímavé, že verzia s G na začiatku sa vyskytuje nielen na severe, ale aj na juhu (týka sa to nielen slova had, ale zámeny spoluhlásky H a G všeobecne) od našich území, a je územne identická s výskytom pomerne známeho kmeňa Góto. Góti obývali pobrežie pri Baltskom mori, územie pri

prameni Visly, ale i územie južne a juhozápadne od Transylvanských Álp na náhornej plošine „*Podisul Getic*“, čo v preklade značí Getská náhorná planina, časti dnešného Bulharska a Srbska.

Pomenovanie kmeňa podľa svojho božstva, či doslova stotožnenie sa s týmto božstvom, je pomerne častý jav. Kult hada sa v názvoch kmeňov zreteľne rozprestieral od Baltického mora až na juh k Jadranu. Had-quad-gad bolo božstvo, ktoré uctievalo pôvodné obyvateľstvo Európy, a aj preto sa s pomenovaním had a jeho variáciami (hlavne s variantou Gad – God – Got – Goton – Geton) stretávame v historických záznamoch v rôznych oblastiach Európy v rôznych časových obdobiach, čo núti historikov neustále presúvať kmene Gótov a Quádov od miesta k miestu. Ak sa pozrieme na súdobú nemčinu a angličtinu, nájdeme tam pozostatky najvyššieho božstva, ktorý reprezentoval práve tento had (gad) v slove boh; *Gott* (nem.), *God* (ang.).

Quadi boli uctievačmi hada, rovnako ako Slovania. Rímska podoba kresťanstva hada démonizovala a dala mu diablu nálepku. V rumunčine nájdeme pod označením čert – diabol dva výrazy. Prvý - *diavol* je prevzatý z latinského *diabolus*, druhý výraz je *drac* [drak]. Drak je vlastne okrídlený had, čiže v podstate ide o to isté nečisté stvorenie.

Na Balkáne v tých časoch okrem Gótov nachádzame Dákov a Thrákov. Pomenovanie Thrák znie foneticky zhodne so slovom drak. Dáci [Daki] sú označovaní ako vetva indoeurópskych Trákov [44]. V iných zdrojoch sa dozvedáme, že ide v podstate o Getov či Gótov, ktorých takto označovali Rimania [5/143], Gréci ich poznali ako Gétov (Géti) [44].

Do problematiky Trákov nás najlepšie uvedie Strabón vo svojom Zemepise VII, 3, 2 [53/141]:

Nuž Gréci pozerali na Getov ako na Trákov. Po obidvoch stranách Istru (Dunaj) sa usadili aj oni, aj Mýsi – to sú tak isto Trákovia, ktorým sa teraz hovorí Mézi. Od nich sa odtrhli tí Mýsi, ktorí v súčasnosti sídlia medzi Lýdmi, Frýgmami a Trójanmi. Napokon aj títo Frýgovia sú vlastne Brigovia, odnož kmeňa Trákov, tak isto ako Mygdóni, Bebrykovia, Maidobithýni, Bithýni a Thýni; k nim treba prirábať aj Mariandynov...

Silný kmeň Gótov sa v polovici 3. storočia [42] rozdelil na Vizigótov a Ostrogótov a v nasledujúcich storočiach expandoval do západnej Európy v niekoľkých vlnách. Po Gótoch na ich pôvodnom území ostávajú podľa historikov prázdne miesta, kde sa po čase objavujú Slovania - Srbi (historici stanovili ich príchod do 6. storočia) a Bulhari. Góti vytvorili kráľovstvá v Taliansku (Ostrogóti), v Španielsku a Francúzsku (Visigóti).

Vieme, že Got je Gad – Had, pozrime sa teda ako preložíme slovo had v jazykoch krajín, ktorých sa Góti zmocnili. V latinčine had vyjadríme slovami *anguis* a *serpens*, v taliančine *apside*, *serpe*, *serpente* a *angue*, vo francúzštine *serpent*, po španielsky *bicha*, *culebra*, *serpiente*, *sierpe*, *alambique*; portugalsky *serpente* a *cobra*. Vo všetkých vymenovaných jazykoch nájdeme slovo so základom *serpe* – *serpens* (lat.), *serpe*, *serpente* (tal.), *serpent* (fr.), *serpiente*, *sierpe* (šp.), *serpente* (por.). Ide o všetko románske jazyky, takže takmer identická príbuznosť slova had je pochopiteľná, avšak pozornosť je potrebné upísať na samotný základ týchto slov – na výraz *serpe*, ktorý môžeme čítať aj ako *serbe*. Serbia je pomenovanie Srbska v jazykoch celej západnej Európy: Serbia (ang.), Serbien (nem.), Serbia (šp.), Serbie (fr.), Szerbia (maď.), Serbia (tal.), Serbia (lat.), Serbia (rum.), Servië (hol.), Sérvia (por.), Serbien (šved.).

Správnosť úvahy potvrdzuje názov srbskej časti v rámci štátneho útvaru Bosna a Hercegovina, ktorý sa oficiálne volá Republika Srpska, obývaná z prevažnej miere Srbmi (88%)[45]. Srpska sa v tomto prípade píše s P a nie s B, napriek tomu, že ju obývajú Srbi a nie *srpi* (serpi). Serb je teda had a krajina hadov sa nazýva *Serbia* či *S(e)rpia*, a *Srbia* (srb.)sa (náhodou?) nachádza práve na území Gótov.

Nemenej pozoruhodné sú mená Ostrogótskych vládcov sídliačich v Panónii a na území dnešného Srbska a Slavónie, ktoré znejú až zarážajúco slovansky - Valamir, Vidimir, Theodemir, podobne ako Mojmír, Slavomír, či Vladimír.

Na Balkáne v časoch kedy podľa súčasnej predstavy nemohlo byť po Slovanoch ani stopy, nachádzame množstvo slovanských kmeňov, v názvoch ktorých sa vyskytuje had – drak: Geti – Góti (gadi) a ich priami nasledovníci Serbi – Serpi (Hadi), Dáci (Draci) či Thráci (Draci) a v strednej Európe sú to Quádi (Hadi).

Úzky vzťah medzi hadom a drakom respektíve ich vzájomné stotožnenie pomerne dobre vystihuje srbština, kde had je vo všeobecnosti nazývaný výrazom *zmija* a drak slovom *zmej*. Had-drak v srbštine *zmija-zmej*, znejú takmer identicky. V slovenčine je *zmija* pomenovanie pre konkrétny typ jedovatého hada. Naopak v oblasti Srbska a okolitých krajinách, používajú pre konkrétny druh

jedovatého hada žijúceho v tamojších končinách výraz *šarka*. *Šarka* na Slovensku označuje draka (šarkan).

	<i>had</i>	<i>drak</i>	<i>jedovatý had</i>
Slovenčina	had	drak, šarkan	zmija
Srbština	zmija	zmej	šarka

Hada – draka nachádzame aj v iných kútoch sveta. Operený had (drak) menom Quetzalcóatl bol jedným z hlavných bohov aztéckeho panteónu. Jeho pomenovanie sa skladá z dvoch slov z *Quetzal* (druh vtáka) a *cóatl* (had). *Quetzalcoatl* v aztéčtine *Quetzalcōhuātl* vyslovujeme ako [ketsalkowatl], z toho časť had – *kowatl* [43], znie takmer identicky s pomenovaním kmeňa *Quad* [Kvad].

K(o)wat(l) – Kvad – Had (drak) bolo pozitívne božstvo dobra a láskavosti [36/31], ktorého kult bol rozšírený nielen v celej Európe ale i v Amerike a iných častiach sveta, kult ktorý katolícka cirkev systematicky demonizovala a vymazala z pamäti pôvodných Európanov.

Pomenovanie *Quadi* má však ešte jednu zaujímavú súvislosť s výrazom Hercýnsky les. Hercýnsky les, po latinsky: *Hercynia silva* [8/270] alebo *saltus Hercynius* [33/XXX], čítame ako *Herkýnia silva* (les) či *saltus* (les, prales) Herkýnius. Pôvod slova Hercýnsky je pre vedátorov neznámy. Avšak Herkýnia znie ako slovenské Horký s latinskou príponou *-nia*, respektíve Horský *-nia*.

Karpatský oblúk je známy množstvom horúcich prameňov, preto *horký* (záh.), *horký* (čes.), *gorkij* [горький] (rus.) od slova horúci je pomerne výstižné pomenovanie. Avšak snád' výstižnejší výraz, pochádzajúci od pôvodného slovanského obyvateľstva, pre pomenovanie Hercýnia [Herkýnia], je slovo Horský, v zmysle hora, pohorie. Karpatské pohorie sa skutočne ako taký „Horský hrebeň“ či „Horský chrbát“ tiahne v oblúku z juhu od Transylvánskych Álp až po Biele Karpaty. Je pravdepodobné, že pomenovanie Hercýnsky les sa vzťahovalo aj na pohoria Jeseníky, Krkonoše, Krušné hory, Šumavu a Českomoravskú vrchovinu.

Samotný Hercýnsky les sa v starých spisoch často vyskytuje v spojení s mohutnými starými stromami – dubmi. Strabón – Zemepis VII [5/111]:

Hercýnsky les je mimoriadne hustý a navyše ho tvoria mohutné stromy. Rastie v nedostupných krajoch, zaberá plochu s veľkým obvodom...

Plínius Starší, Prírodoveda [5/111]:

Na tomto severnom území sa rozprestiera Hercýnsky les, nedotknutá pustina, plná prastarých, takmer nesmrteľných dubov. Jedny padajú spráchnivené na zem, iné sa dvíhajú dovysoka, podopierajúc sa navzájom, alebo kde nie je dostatok zeme, vytvárajú prepletajúcimi sa zakrivenými konármi oblúky, akoby otvárajúcu sa bránu, popod ktorú môžu prechádzať jazdecké oddiely. Všetky stromy sú obsypané žaludmi a Rímnia si ich veľmi vážia.

Nezodpovedanou otázkou je, čo poznali Rímnia skôr. Bol to pojem Hercýnsky les, po ktorom nasledoval poznatok, že ide o „nedotknutú pustinu, plnú prastarých, takmer nesmrteľných dubov“, alebo pomenovanie Hercýnsky pochádza od latinského slova *quercus* (dub)?

V latinčine výrazu dubový zodpovedá slovo *querceus* alebo *quercus*, dúbrava – *quercetum*. Rozdiel oproti slovu *Hercynius* je v dvojici hlások *-qu*, nachádzajúcich sa na začiatku slova. Podobne ako v slove *Quadi*, kde v pomenovaní kmeňa Hadi, je namiesto písmena *-H*, Rimanmi použité *-Qu*.

V latinčine jestvuje pre výraz dub aj slovo *illex*, dubový – *röberus*. Tento fakt podporuje variantu číslo jedna, ktorá hovorí o tom, že najprv bol pojem Hercýnsky les, pochádzajúci od pôvodného obyvateľstva, po ktorom nasledoval poznatok, že ide o „nedotknutú pustinu, plnú prastarých, takmer nesmrteľných dubov“. Nie je to nič nemožné, pretože podobné preberanie slov do svojej slovnej zásoby pozná napríklad aj súčasná angličtina, ktorú by sme rozsahom jej použitia mohli prirovnať v tom období k starovekej latinčine.

Marobudon

Marobudon bolo hlavným sídlom kmeňového zväzu Markomanov, ktoré sa najneskôr v období okolo roku 20 p.n.l. dostalo do politickej závislosti od Ríma. Mesto je stále opradené takmer mýtickým

tajomstvom. Žiadnemu z bádateľov sa doposiaľ nepodarilo rozlúštiť presnú lokalizáciu jeho polohy. Príčinu neúspechu je možné vidieť v nesprávnom umiestnení životného priestoru Markomanov a ich hlavného sídla do centra Čiech.

Pri hľadaní lokality musíme brať na zreteľ niekoľko veľmi dôležitých faktorov.

1. Marobudon bolo na svoju dobu rozsiahlym mestom s rozvinutým obchodom. Je veľmi pravdepodobné, že sa nachádzal na niektorej z dôležitých obchodných ciest a priamo na jeho území sa okrem obydľí panovníka a domácej šľachty (kniežat) museli rozkladať aj sklady rímskych obchodníkov. V žiadnom prípade nemohlo ísť o mesto zastrčené mimo obchodných ciest. V širšom okolí sa musel nachádzať systém potravinového zabezpečenia, snáď aj rímske vily, či usadlosti vrátane rímskeho komfortu. V širšej oblasti možno očakávať aj početnú vojenskú silu Rimanov, po ktorej museli zostať stopy – vojenské tábory.

2. Marobud, spomínaný v súvislosti s mestom Marobudon, sa dostal na rímsky dvor za čias cisára Augusta (29 p.n.l – 14 n.l.) pravdepodobne ako rukojemník. Za jeho vlády bolo Rímom obsadené územie medzi Alpami a Dunajom – Vindeliccia, Raetia, Noricum a Panonia. To že sa Marobud ocitol v Ríme ako rukojemník svedčí iba o jednom – územie, kde z poverenia občiny vládol jeho otec (prípadne niekto z jeho rodiny) sa muselo nachádzať v priamej vojenskej podriadenosti Rímu. Je len ťažké si predstaviť, že niekto dobrovoľne poskytne svojho najbližšieho príbuzného ako zábezpeku, ak nie je pod priamym vojenským tlakom.

Augustus obsadil územia až po Dunaj, ktorý tvoril jeho severnú hranicu impéria. Šlo o pomerne veľké územie, kde kedykoľvek mohlo dôjsť k revolte a vzbure, podporovanej spoza severných, či východných hraníc. Rukojemníci preto museli pochádzať práve z týchto novoobsadených území, a slúžili ako záruka proti možnému povstaniu. Je treba si uvedomiť, že vojenská sila rímskych vojsk bola zaťažená kontrolou novozískaných území, a v tom čase jednoducho nebola schopná operovať ďalej na severe. Niektorí historici sa dokonca domnievajú, že Rimania neboli fyzicky schopní dlhodobo vojensky operovať v rámci Limes romanus, nieto ešte za jeho hranicami. [61/44] Ich najúčinnjšou vojenskou metódou bolo rozoštvávanie domácich kmeňov voči sebe navzájom.

Z takejto pozície len ťažko mohli diktovať Markomanom sídlacím niekde v Čechách podmienky mieru výhodné pre Rím. Ak bol naozaj Marobud za cisára Augusta na jeho dvore ako rukojemník, musel pochádzať z novoobsadených území - Vindeliccia, Raetia, Noricum alebo Panonia.

3. Mesto muselo byť situované na dobrom mieste, relatívne dobre chránené hlavne zo smeru Ríma. Najlepšou ochranou boli veľké rieky. Samotné mesto muselo mať prepracovaný obranný systém umiestnený na vyvýšenom mieste (obudon).

4. Marobudon bolo obchodným centrom. Barbarský panovník ťažil z obchodu a určite si uvedomoval silu a zmysel peňazí. Je veľmi pravdepodobné, že Marobudov otec i jeho predchodcovia razili po vzoru Grékov a neskôr Rimanov svoje vlastné mince. Tie platili na území Svébov (Markomanov) až do doby, pokiaľ Rimania neobsadili vojensky aj politicky toto územie, prerušili razbu domácich minci a zaviedli svoju, menej kvalitnú, menu.

5. Marobudon ako mesto pod týmto názvom zaniklo, to znamená, že muselo byť zničené alebo premenované, prípadne oboje. Je možné, že sa na jeho území v súčasnosti rozkladá nejaké väčšie mesto, čo sťažuje archeologický výskum.

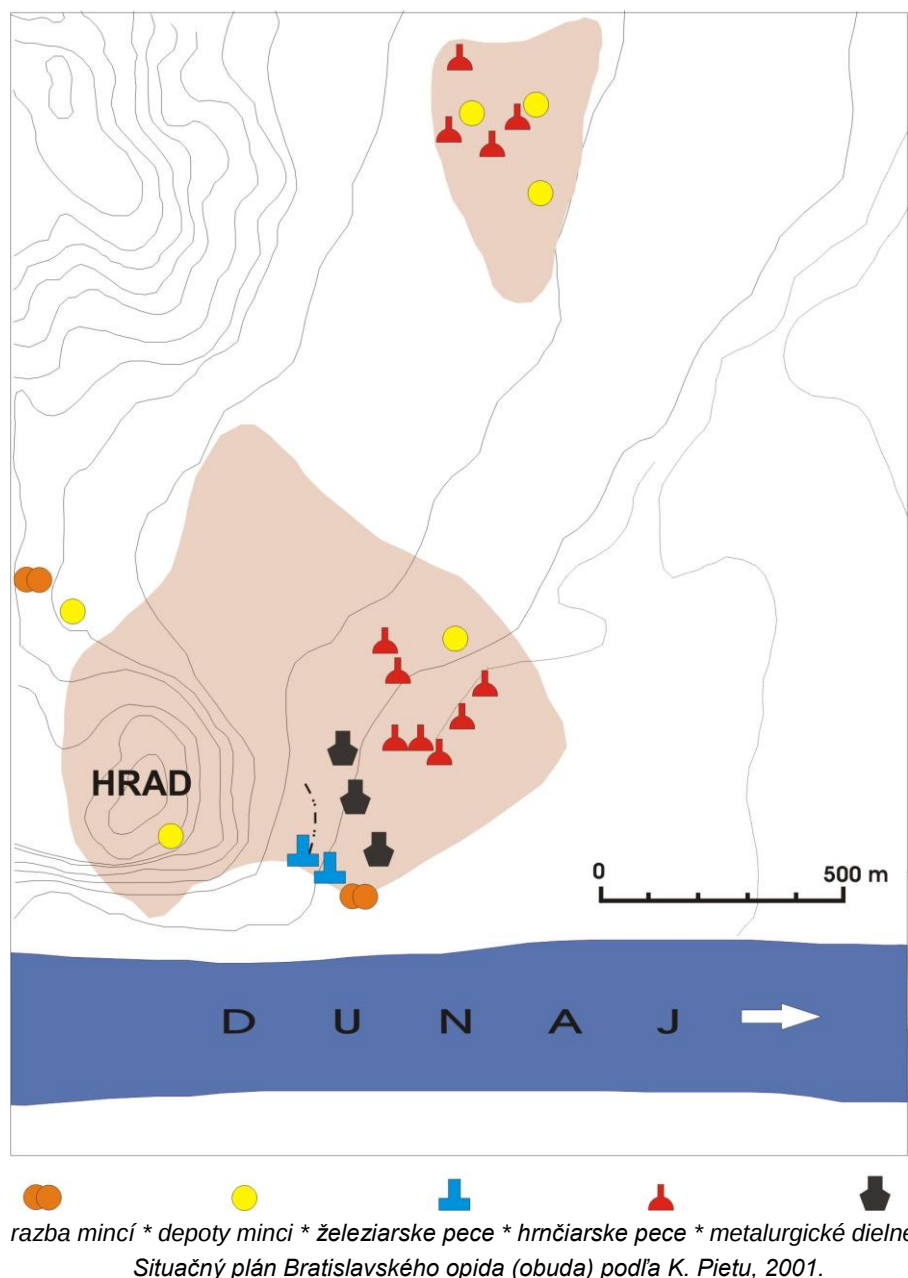
Ak zhrnieme vyššie uvedené body zistíme, že Marobudon bolo centrum obchodu, s vlastným peňažným systémom, pravdepodobne so silne rozvinutou remeselnou činnosťou a silným agrárnym zázemím, stredne veľké až väčšie, dobre brániteľné a opevnené mesto, nachádzajúce sa na dôležitej obchodnej ceste (možno priamo na križovatke ciest) na území Vindeliccia, Raetia, Noricum a Panonia, respektíve niekde na ich hranici. Na základe súčasných archeologických nálezov, týmto kritériám zodpovedá iba jedno miesto v strednej Európe – Bratislavský hradný vrch s priľahlým územím.

Na území Bratislavy leží miestami až jeden a pol metra hrubá vrstva odpadkov z pred veľkomoravského obdobia, ktorá svedčí o veľmi intenzívnom osídlení [51/127]. V tejto vrstve boli nájdené mohutné základy murovanej budovy, schopné uniesť obrovskú záťaž, pravdepodobne aj viac podlažnú budovu. Zvyšky tejto stavby boli miestami až dva metre vysoké, a ich základy boli také pevné, že na nich v stredoveku postavili základy neznámeho domu.

Niekoľko metrov od múru stál mohutný pilier s pôdorysom 140 x 170 centimetrov z precízne opracovaného kameňa, druhý múr bol ukončený starostlivo opracovaným nárožím. Pri múroch sa zachovali zvyšky maltovej dlážky vyloženej riečnymi okruhliakmi, 30 centimetrov vysoký schod a

kameňom vydláždený kanál, ktorý sa na úrovni nároží rozvetvoval. Stavba bola pravdepodobne súčasťou väčšieho, neskôr úplne zničeného celku.

V Bratislave boli nájdené pozostatky mincovne, železiarskych a hrnčiarskych pecí, metalurgické dielne a veľké množstvo mincí. Mince sú v rámci celoeurópskeho priestoru unikátne a na základe tejto svojej jedinečnosti dostali pomenovanie podľa miesta nálezu: „mince takzvaného bratislavského typu“, nazývané aj Biateky. V roku 1958 sa spomínalo vyše 1500 objavených mincí (toto číslo neustále rastie), z toho 1353 na slovenskom území. Správa o prvom náleze pochádza z roku 1776, neskôr sa našli ešte ďalšie na dnešnej Československej ulici, na neznámom mieste v okolí Bradlianskej ulice, 32 mincí sa našlo pri archeologickom výskume na Bratislavskom hrade a evidujú sa aj desiatky nálezov jednotlivých mincí uložených v Mestskom múzeu, objavených prevažne na neznámych miestach, ale aj na Michalskej, Jesenského a Záhradnickej ulici, na Kolibe a v Petržalke. Z okolia mesta možno spomenúť poklad 124 mincí v Jarovciach, menšie nálezy vo Vajnoroch, v Devíne, Devínskej Novej Vsi a na ďalších nie príliš vzdialených miestach mimo bratislavského obvodu, ako aj v neďalekom Rakúsku. Vo všeobecnosti bolo týchto mincí nájdených tak veľa, že v 19. storočí ich múzeá ani nechceli, takže nakoniec veľké množstvo z nich bolo roztavených [51/123].

Na mieste Bratislavy sa kedysi zjavne nachádzalo vysoko rozvinuté obchodno-remeselné centrum, ktorého obyvateľstvo podľa súčasného presvedčenia vedátorov tvorili keltskí Bójovia. V Kronike Slovenska z roku 1998 na strane 60 sa dočítame [40/60]:

V 1. storočí pred Kristom na významnom dunajskom priechode v mieste dnešnej Bratislavy vzniklo najdôležitejšie centrum bójskeho kmeňového zväzu v oblasti stredného Podunajska. Oppidum s akropolou na hradnej vyvýšenine a s remeselníckymi dielňami sústredenými najmä na území Starého Mesta zaberalo plochu približne 60 hektárov. Jeho štruktúru ani opevňovací systém bližšie nepoznáme, lebo nám v tom bráni zástavba stredovekého a novovekého mesta. Nálezy ôsmych pokladov s obsahom vyše 1000 mincí vlastnej výroby a doklady o odlievaní a razení mincí na Panskej ulici svedčia, že tu pracovala mincovňa. Zapojenie bratislavského oppida do diaľkového obchodu dokladujú o.i. mnohé nálezy mincí bratislavského typu po celej Európe (napr. aj v severotalianskej Udine), ako aj výskyt kampánskej keramiky v Bratislave.

Spomínajú sa tu dve veľmi dôležité veci: keltský kmeň Bójov, sídliači na území dnešnej Bratislavy a razenie mincí. Záhadou je, ako obec historikov dospela k všeobecnému poznaniu, že Bójovia žili na území Bratislavy. Tento hlboko zakorenený mýtus sa neopiera o jediný fakt, naopak, stojí na predpokladoch a dohadoch, no napriek tomu sa prezentuje ako jedinečná pravda nielen v Kronike Slovenska, ale v každej významnejšej i menej významnej literatúre venovanej tomuto historickému obdobiu.

Dôkaz potvrdzujúci lokalizáciu nájdeme hneď na tej istej strane pod názvom „Keltskí Bójovia na Slovensku“, kde sa uvádza [40/60]:

Prvá bójska imigrácia zasiahla juhozápadné Slovensko zjavne už v 1. štvrtine 2. storočia. Súvisela s porážkou Bójov v severnej Itálii r. 191. Starogrécky historik Strabón (60 p.n.l – 20 n.l.) uvádza, že Bójovia odtiahli k Dunaju, kde sa usadili po boku Tauriskov. Za doklad presunu keltského obyvateľstva zo severnej itálie na západné Slovensko možno pokladať aj nález rímskej republikánskej mince aes grave z r. 235-200 a zlatej keltskej mince typu Aténa Alkis (takéto mince razili severotaliskí Kelti) na laténskom sídlisku v Nitre...

Obe články majú niekoľko nezrovnalostí, pričom v jednom bode si dokonca navzájom odporujú. V prvom texte sa uvádza doslova: „Zapojenie bratislavského oppida do diaľkového obchodu dokladujú o.i. mnohé nálezy mincí bratislavského typu po celej Európe (napr. aj v severotalianskej Udine), ako aj výskyt kampánskej keramiky v Bratislave.“ V druhom sa však tvrdí čosi úplne iné: „Za doklad presunu keltského obyvateľstva zo severnej itálie na západné Slovensko možno pokladať aj nález rímskej republikánskej mince aes grave z r. 235-200 a zlatej keltskej mince typu Aténa Alkis (takéto mince razili severotaliskí Kelti) na laténskom sídlisku v Nitre.“

Takže na jednej strane je bratislavské oppidum centrum obchodu, na strane druhej sa nález cudzokrajnej mince považuje za dôkaz presídlenia. Podivuhodná argumentácia. Z archeologických nálezov sa žiaľ nedá vyčítať národnosť či kmeňová príslušnosť. Skrz to, že bratislavský hrad bol centrom obchodu, nielenže sa na jeho území nachádza množstvo cudzokrajných predmetov, ale aj napríklad technológia výroby, či výrobné prostriedky mohli byť importované z iných oblastí Európy (tak ako je tomu aj dnes). Domáci remeselníci si tieto postupy osvojili, takže vyrobené produkty nájdené archeológmi nemôžu byť dôkazom prítomnosti iného kmeňa, ale iba dôkazom inej kultúry toho istého národa alebo, a to je najpravdepodobnejšie, výsledkom obchodnej výmeny.

Typickým príkladom je posudzovanie pôvodu murovanej budovy nájdennej na Kapitulskej ulici. Na základe nájdených črepov z jemne tuhovanej keramiky, je pripisovaná Keltom, avšak na základe iných črepov nájdených v okolí je pripisovaná skôr Dákom [51].

Vzhľadom na to, že sa v Bratislave a jej okolí nenašlo žiadne pohrebisko z tohto obdobia, ktoré by malo podstatne väčšiu vypovedaciu schopnosť ako nájdené črepy, nemožno na základe nájdeného „spotrebného tovaru“ vyvodzovať žiadne závery o nacionalite obyvateľstva. Čo by asi tvrdili archeológovia o dvetisíc rokov, keby v Bratislave vykopali auto značky Made in Korea, rádio made in India, súpravu keramických tanierov made in Brazil, hodinky made in Japan a extrémne množstvo spotrebného tovaru made in China? Na základe veľkého množstva tovaru z Číny, v duchu takejto filozofie, by museli dospieť k presvedčeniu, že tu žili Číňania.

V súvislosti s územím Bratislavy je prezentovaná prítomnosť keltského kmeňa Bójov. Tu je dôležité si uvedomiť pojem samotný pojem „Bójovia“ (*Boii* - lat.). Z historických zápisov (nie však originálnych) bolo vydedukovaných niekoľko lokalizácií Bójov, ktorí sú spomínaní v rôznych časových obdobiach – severné Taliansko, Panónia, Bohemia (Čechy), Morava, západné Slovensko, Sliezko (Poľsko). Jednoznačne sú však doložení len Strabónom (*60 p.n.l – †20 n.l.) [5/126] v Taliansku, ktorý uvádza:

V minulosti ako som už povedal, sídlili v poriečí Pádu väčšinou Kelti. Najvýznamnejšími keltskými kmeňmi boli Bójovia a Insubri, ako aj Senóni, ktorí spolu s Gaisatmi v minulosti zaútočili na Rimanov a zdolali ich. Tých však neskôr Rímania načisto vykynožili, Bójov aspoň vyhnali z ich miesta. Bójovia sa presťahovali do oblastí pri rieke Istros, kde žili popri Tauriskoch v ustavičných vojnách proti Dákom, kým ich nestihla úplná skaza. Svoju pôdu, ktorá patrila do Illyrica, prenechali susedom ako pastviny...

Opis presťahovania Bójov k rieke Istros (Dunaj), zaberá tak širokú oblasť, že začlenenie Moravy a západného Slovenska, do Bójskeho priestoru osídlenia je viac než diskutabilné.

Druhý pomerne presný popis miesta Bójov nám ponúka Tacitus (*55 n.l. - †?) vo svojom diele Germánia [32/XXVIII].

A tak medzi Hercýnskym lesom, riekou Rýnom a riekou Mohan sídlili Helvéti, ďalej za nimi Bojovia, obe kmene galské. Meno Boihaemum trvá doposiaľ a svedčí o dávnych dejinách zeme, i keď sa obyvateľstvo zmenilo.

V latinskej verzii [33/XXVIII] sa označenie Boihaemum uvádza ako Boihaemi, pričom toto územie je Tacitom jednoznačne vyšpecifikované riekou Rýn, riekou Mohan a Hercýnskym lesom (Šumava, Český les). V latinčine sa opis umiestnenia Bójov ...Helvétii, ďalej za nimi Bojovia,.. uvádza ako ...Helvetii, ulteriora Boii,.. (Helvetii, vzdialenejší - odľahlejší Boii); v anglickej verzii je to ešte jasnejšie, kde sa píše ...Helvetii and Boii,...

Helvéti teda sídlili bližšie k rieke Rýn a ďalej za nimi (v tom istom trojuholníku) sídlili Boji. V opise územia zjavne nejde o Čechy! Je zaujímavé, že historici v 19. a začiatkom 20. storočia stotožňovali územie Bójov s Bavorskom, ktoré Tacitovmu popisu vyhovuje omnoho presnejšie než Čechy. Stopa po mene Boii sa zachovala aj v samotnom pomenovaní Bavorska v niektorých európskych jazykoch:

Bayern (nem.), Bajorország (maď), Beieren (hol.), Bayern (nor.), Bayern (šved.), Bayern (dan.), Baijeri (fin.). V ostatných jazykoch, románskych aj slovanských, je pomenovanie podobné latinskému Bavaria (Bavorsko).

V tejto súvislosti pomerne máľúco pôsobí veta „Meno Boihaemum trvá doposiaľ a svedčí o dávnych dejinách zeme, i keď sa obyvateľstvo zmenilo.“. Ak vetu skutočne napísal Tacitus a nevložil ho neskôr jeden z mnohých prepisovateľov jeho diela, potom názov Boihaemum nepochádza od Bójov. Tacitus napísal Germánii v prvom storočí nášho letopočtu, opisoval kmene a národy žijúce v Germánii v čase jeho života a ak v tomto čase uvádza, že sa obyvateľstvo zmenilo, môže hovoriť o Bójoch len ako o novoprišielcoch, pričom meno Boihaemum trvá doposiaľ, aj keď tu prišli Bóji. A že to myslí naozaj takto, svedčí predchádzajúci odsek [32]:

Božský Julius, autor najznamenitejší, nás poučuje o tom, že moc Galov bola kedysi väčšia, a to nám dovoľuje veriť, že i Galovia prichádzali do Germánie. Akou slabou prekážkou bol predsa vodný prúd, ak chce ten či onen národ, keď zosilnel, vymeniť svoje sídla a zobrať také, ktoré boli doposiaľ bez pána, nerozdelená mocou kráľov.

A tak medzi Hercýnskym lesom, riekou Rýnom a riekou Mohan sídlili Helvéti, ďalej za nimi Bojovia, obe kmene galské....

V tom istom diele v kapitole XLII uvádza:

Obzvlášť výnimočná je sláva a moc Markomanov. I samotné svoje súčasné sídla získali statočnosťou, vyhnaním Bójov...

Bójovia sa teda podľa jeho opisu koncom 1. storočia nachádzajú v Bavorsku (prípadne v Čechách) a Markomani na miestach pozdĺž Dunaja, ktoré kedysi Bójovia obývali. Tacitus umiestňuje Markomanov, ktorí vyhnali Bójovna miesta pri Dunaji:

...Bližší, ak budem sledovať Dunaj, ako som predtým sledoval Rýn, je obec Hermundurov, verná Rimanom. Preto ako jediní z Germánov obchodujú nielen na dunajskom brehu, ale i vo vnútrozemí a v najsvelejšej kolonii raetskej provincie....

Ďalej uvádza: Vedľa Hermundurov sídlili Naristi a ďalej Markomani a Kvádi.

Vedľa mal zjavne na mysli pozdĺž rieky Dunaj smerom na východ. Hermunduri sídlili v susedstve Bójov (na severozápade) a v susedstve Raetskej provincie. Ďalší na východ boli sídla Naristov podľa ktorých dostala neskoršia rímska provincia názov – Norikum (Naristi – Noristi – Norikum). Východne od Norika sídlili Markomani a Kvádi.

Priestor Markomanov a Kvádov bol teda od Norika smerom na východ až po územia Sarmatov a Dákov, od ktorých ich „oddeľoval vzájomný strach alebo hory“ [32/II]. Tými horami mohol byť jedine karpatský oblúk tiahnucci sa cez súčasné Rumunsko a Podkarpatskú Rus na Slovensko.

Valleus Paterculus (*19 p.n.l.) v dejinách Ríma II [53/149] podrobne opisuje udalosti, na ktorých sa osobne zúčastnil, najmä vojny na severnej hranici Rímskej ríše za vlády cisára Augusta a Tiberia:

Okrem kmeňa Markomanov nebol v Germánii už nijaký kmeň, ktorý by Rímania mohli poraziť. Tento kmeň opustil pod vedením Marobuda svoje bývalé sídla, postúpil do vnútrozemia a usídlil sa v rovinách obkolesených Hercýnskym lesom.

Tiberius sa rozhodol, že v nasledujúcom roku zaútočí z rozličných strán na Marobuda a jeho ríšu. Poveril Sentia Saturina, aby presekal husté Hercýnske lesy a doviedol légie cez územie Chattov do Boiohaema (tak sa nazývala krajina, kde sídlil Marobud). Sám vytiahol proti Markomanom s vojskom slúžiacim v Illyricu od Carnunta, miesta v Norickom kráľovstve, ktoré sa nachádzalo najbližšie pri jeho hraniciach.

Tibérius vládol v rokoch 14 až 37, takže tento text opisuje situáciu minimálne pol storočie pred Tacitovou Germániou. Podľa Tacita, Marobud sa usídlil na území, odkiaľ vyhnal Bójov. Valleus Paterculus toto územie nazýva Boiohaemum. O pol storočie neskôr Tacitus pomenúva názvom *Boihaemum* územie, kde sídlia Bójovia (pravdepodobne Bavorsko) a nie Markomani (akoby sa opäť presťahovali), pričom samotný názov „*doposiaľ*“ a svedčí o dávnych dejinách zeme, i keď sa obyvateľstvo zmenilo.“, z čoho vychádza akoby pomenovanie nepochádzalo od Bójov, ale naopak.

Na prvý pohľad je zrejmé, že Valleus Paterculus umiestňuje Boiohaemum niekde úplne inde ako Tacitus. Kde teda to slávne *Boihaemum* (Tacitus) či *Boiohaemum* (Valleus Paterculus) bolo? Mohlo ísť skutočne o územie dnešných Čiech, kedysi nazývanými Bohemia?

Odpoveď možno nájdeme v samotnom názve kmeňa – Boii. Pôvod názvu Boii [59] je odvádzaný buď zo starej írštiny zo slova *amboune*, z protokeltského slova *ambouios*, čo označovalo človeka nevlastniaceho žiaden dobytok. Druhý variant, presadzovaný českým lingvistom Júliusom Pokorným, je založený na báze slova bojovník, odvodeného z indoeurópskeho *bhei(ə)-*, *bhī-* čo značí úder, zásah.

Okrem týchto dvoch vysvetlení však existuje ešte jedno, ktoré mal Július Pokorný možno aj na mysli, no svoje predstavy sa žiaľ snažil vysvetliť spôsobom príliš komplikovaným, majúci na zreteli určité vedecké hranice, ktoré nemožno prekročiť.

Bóji sa v latinčine uvádza ako *Boii* (plural), *Boius* (singular); v gréčtine *Βόιοι* [59] a v slovenčine (podobne i v češtine) Bóji, či Bójovia. Slovný tvar „boj“ je v slovenčine základom slova vyjadrujúceho vojnový stret medzi dvoma jedincami či dvoma skupinami ľudí. Všimnime si ako sa mi to ťažko popisuje. Boj nemá v slovenčine alternatívny výraz a je rýdzo slovenského pôvodu. Od slova boj sú odvodené ďalšie slová ako bojovať, bojovník, súboj, bojko, atď.

Výraz bojovník so svojou koncovkou spadá pravdepodobne do neskoršieho obdobia, pôvodný výraz sa pravdepodobne končil na *-ar*, obdobne ako pomenovania ďalších profesií: kovár (kováč - zah.) [31/52], murár, tesár, farár, maliar, farbiar, želiar, truhlár, chmeliar, koškar (zah.), včelár, tokár, rezbár, mäsiar, lekár, tehliar, kuchár, kolesár, kolár, zvonár, vikár, smetiár, drotár, horár, kotlár, peciar, strojár, stavbár, pisár, počtár, hvezdár, včelár, bačár, kominár a samozrejme - bojar.

Pravdepodobný je aj samotný (holý, skrátený) výraz *boj*, ktorý má identický význam ako bojovník, avšak tento tvar (*boj*) nebol poňatý do novodobej spisovnej slovenčiny.

Bojar nachádzame aj v názvoch označujúcich Bavorsko, napríklad v nemčine: *Bayern – Baier(n) – Bajer* – Bojar. V ostatných súčasných germánskych jazykoch je to podobné. V maďarčine v slove *Bajorország*, časť *ország* značí krajina, štát; takže na pomenovanie Bavorska môžeme použiť prvú časť slova: *Bajor* – Bojar. *Bayern* (Bajern) by teda aj podľa názvu mala byť krajinou Bójov – Bojarov, teda bojovníkov.

V súvislosti s nejasným určením územia nazývané *Boihaemum* sa natíska niekoľko vysvetlení. Prvé z nich, snáď aj najpravdepodobnejšie je, že určenie miesta „(tak sa nazývala krajina, kde sídlil Marobud)“ bol dopísaný dodatočne niektorým z prepisovateľov Paterculusových dejín Ríma. Podobných úprav v starovekých dielach bude pravdepodobne veľa, čo môže byť jednou z príčin, prečo si mnohé z nich navzájom odporujú. Dôsledkom toho vzniká priestor na rôzne, navzájom odlišné, vysvetlenia historických udalostí.

Johannes Aventinus (*1477 - †1534) vo svojej práci Letopisy Bavorov IV, XX 13 [22/367] spomína dve územia: *Boiemiám* (lat.) prekladané ako Čechy a *Boiariam* (lat.) prekladané ako Bavorsko [22/347]. Ktoré z týchto dvoch území bolo teda to slávne *Boiohaemum*, či *Boihaemum*? Mohli byť obe?

Nie je vylúčené, že *Boihaemum* bolo územie, kde sa zhromažďovali bojovníci, akési vojenské centrum, ktorých mohlo byť v rôznych časových obdobiach na rôznych miestach niekoľko. Text

Valleusa Paterculus opisujúci *Boihaemum*, krajinu, kde v tom čase sídlil Marobud, hovorí sám za seba:

Tento kmeň opustil pod vedením Marobuda svoje bývalé sídla, postúpil do vnútrozemia a usídlil sa v rovinách obkolesených Hercýnskym lesom... Obkolesil sa telesnou strážou a neprestajnými cvičeniami dosiahol v nej takmer rímsku disciplínu... Vybudoval armádu, ktorá mala sedemdesiat tisíc pešiakov a štyritisíc jazdcov, a pripravoval ju cvičením v ustavičných vojnách so susedmi na väčšie úlohy, než akými sa vtedy zaoberal... Keďže mohol v každej chvíli vyraziť jedným alebo druhým smerom, všetci sa ho báli.

Ak bolo *Boihaemum* vojenské územie s koncentráciou bojovníkov, potom musíme pripustiť, že Boji ako takí nemuseli byť kmeňom, aj keď boli historikmi ako kmeň zaznamenaní. Mohlo ísť o žoldnierov na voľnej nohe, či rôzne ozbrojené skupiny, ktoré sa dobrovoľne alebo nedobrovoľne odčlenili od otčiny a prevažne bez žien a detí sa pustili vlastnou cestou. V minulosti o podobné prípady nebolo núdza. Z tých najznámejších možno spomenúť napríklad Avarov.

Boji – bojari bola spoločenská vrstva bojovníkov pôvodného obyvateľstva, ktorá sa pod tým pomenovaním zachovala ešte donedávna v cárskom Rusku (Bojari). Z historických záznamov poznáme meno Boiorix, ktorým (napriek keltskej koncovke) bol pomenovaný kimberský, teda germánsky kráľ.

Bojovníci bez spoločenského a vzdelanostného zázemia však len ťažko mohli byť nositeľmi kultúry, remeselných zručností či vlastného mincovníctva. Samozrejme nie je vylúčené, že pomenovanie Boii sa naozaj vzťahovalo na kmeň, ktorý týmto názvom prejavoval svoju spoločenskú hodnotu či životný štýl. Ich koristnícky spôsob života, vyplývajúci z ich pomenovania, však nemohol byť zárukou významného kultúrneho zázemia.

Podľa súčasných predstáv, archeologické lokality Stradonice, Závist, Hrazany a Nevězice nachádzajúce sa v Čechách, sú pripisované keltským Bójom, ktorí okolo roku 70 p.n.l. opustili svoje opevnené sídliská a tiahli smerom na východ, na západné Slovensko, kam priniesli svoju kultúru – spracovanie kovov, mincovníctvo, či výrobu keramiky. Je pozoruhodné, že tieto bójske opídá vykazujú oproti bratislavskému osídleniu diametrálne odlišné urbanistické prvky a o porovnávaní mincovníctva či ostatných výrobných činností, nemôže byť ani reč.

Charakteristickým prvkom českých bójskych opíd boli dvorce, zomknuté do jednej líniovej rady, oddelené navzájom ohradou alebo cestou. Rozloha týchto sídliskových areálov bola pomerne kolísavá, v prípade hrazanského opída išlo väčšinou o rozmery 40 x 25 m, v Závisti sa dominantný akropolový dvorec rozprestieral na ploche 70 x 70 m, rozmery ostatných sa pohybovali okolo 40 x 60 m. Dvorce pozostávali zvyčajne z niekoľkých obytných objektov, zariadení hospodárskeho, výrobného, prípadne provizórneho charakteru a občasne aj špecializovaných pracovísk.

Na dvorce nadväzovali menšie celky – hospodárske usadlosti, ktoré svojou povahou predstavovali kvalitatívne a kvantitatívne zredukované obrazy dvorcových komplexov. Viazali sa obyčajne na plošne zredukované pozemky a vyznačovali sa mimoriadnou variabilitou obrysov (rozloha sa pohybovala okolo plochy 25 x 12 m). Obyčajne pozostávali z obytného, resp. viacúčelového objektu a jednej až dvoch prístavieb hospodárskeho, prípadne výrobného charakteru. Výskyt plotov, alebo iných ohradení bol doložený len v zriedkavých prípadoch. Mimo hlavnej zóny aglomerácie, ktorej ráz určovali dvorce a usadlosti, sa postupne šírila sieť rôznorodých drobných objektov, prístreškov a chát.

Pozostatky rastlinných zvyškov, uskladnených v jednotlivých objektoch dvorcových sústav, v Závisti a Stradoniciach interpretovaných ako skladiská obilia dokladujú intenzívnu poľnohospodársku činnosť. Nálezy zreteľne dosvedčujú, že české opídá boli agrárne mocenské centrá zamerané na poľnohospodársku sebestačnosť, so sekundárnym zameraním na remeslo a obchod.

Urbanistické riešenie starovekej Bratislavy, je však od českých opíd diametrálne odlišné. Areál je rozdelený na akropolu, kde boli objavené polozemnicové stavby kolovej konštrukcie slúžiace pravdepodobne obytným účelom; a podhradie, kde boli sústredené výrobné – remeselné areály. Závažné sú aj náznaky separácie výrobných činností, čo svedčí o plánovaní remeselnej výroby. Výskumy dokazujú, že na juhovýchodnom úpätí hradného vrchu v smere k pôvodnej nive Dunaja bola sústredená hutnícka, kováčska, kovolejárska a mincovnícka činnosť, zatiaľ čo výroba keramiky sa koncentrovala v smere na severovýchod [obrázok]. Ďalšie doklady o remeselnej činnosti mimo historického jadra mesta, na okraji podhradia opída a mimo neho, dosvedčujú existenciu ďalších výrobných osád.

Bratislavské opídum (Marobudon), na rozdiel od českých bójskych opíd, pôsobilo ako protomestské centrum neagrárnych ekonomických aktivít, situované do priestoru s poľnohospodársky nevhodnými pôdami, s dokladom surovínovej základne (bohatý výskyt bahenných vôd) a dôležitých

obchodno komunikačných spojení. To svedčí o centralizovanej forme riadenia, o sídle mocenských štruktúr a o významnom postavení bratislavského urbanistického celku v rámci širšieho regiónu.

Invázna vlna Bójov z Čiech na Slovensko do priestoru Bratislavy okolo roku 70 p.n.l. je dokladaná hlavne typologickou príbuznosťou nízkonominálnych mincí na oboch územiach. Podľa súčasných numizmatických analýz je však zrejmé, že mince bratislavského typu, či statéry alebo hexadrachmy, nesúvisia genetickým spôsobom po metrologickej ani typologickej stránke s českými bójskymi razbami [54/20].

Na základe toho už odborné kruhy pripúšťajú, že bójska migračná vlna smerovala do plne sa rozvíjajúcej sídliskovej enklávy, to znamená, že nemala zakladateľský charakter. Tento opatrný postoj je však potrebné prekonať a otvorene povedať, že Bójovia ako kmeň na Slovensku nikdy neboli! Bolo tu však veľa bójov – bojarov – bojovníkov, ktorí bránili maravský (slovenský) Marobudon voči votrelcom.

Spomínané mince bratislavského typu môžeme považovať za najvýznamnejší a najjednoznačnejší identifikátor a dôkaz kmeňovej príslušnosti (či národnej identity) obyvateľstva, pričom motívy a texty na týchto minciach majú obrovskú vypovedaciu schopnosť, svojou váhou ďaleko zatieňujúcu ostatné archeologické nálezy i veľmi nepresné, niekoľko krát prepisované historické záznamy.

Panuje všeobecná zhoda, že mince bratislavského typu sú jedinečné v rámci celého európskeho priestoru. Toto je dôležitý bod, odkiaľ je potrebné rozvinúť pátranie po obyvateľoch bratislavského opida. Usudzovať o kmeňovej príslušnosti na základe nájdených črepov, spôn, či iného spotrebného tovaru je nešťastné a smeruje k veľkej variácii výsledkov.

Dešifrovanie textov na minciach jednoznačne poukáže na toho, kto mince vyrazil, pretože aj keď sú nápisy písané latinkou, nemajú v latinčine význam. Ide zjavne o pôvodný jazyk vtedajšieho obyvateľstva, ktoré sa v tomto priestore vyvíjalo minimálne už niekoľko storočí predtým. Nejde o žiadnych prisťahovalcov, a už vôbec nie o Bójov, ktorým sú tieto mince pripisované.

Jazyk Bójov dnes nik nepozná, preto akékoľvek pokusy interpretovať texty na minciach ako bójske, či keltské, je dosť neuvážlivé. Používať však tieto nepresvedčivé interpretácie ako dôkaz osídlenia Bójmami, je nešťastné.

Naopak, nápisy sú zreteľne čitateľné súčasnou spisovnou slovenčinou a dodnes zachovanými nárečiami prevažne z východného Slovenska, takže celá bójsko-keltská mincovnícka história na území Bratislavy závažne obvyčajnou politickou agendou a je na hony vzdialená realite.

Na minciach bratislavského typu razených zo zlata i striebra s rôznymi vyobrazeniami a nápismi sa najčastejšie vyskytuje nápis BIATEC [BIATEK], podľa ktorého mince dostali všeobecné pomenovanie – biateky. V mincovni na území Bratislavy bola mincovňa [3/20], v ktorej sa razili nielen strieborné tetradrachmy, ale aj zlaté statéry s nápisom BIATEC a malé strieborné mince, tzv. simmerinský typ.

Okrem nápisu BIATEC boli nájdené mince s nápismi AINORIX, BVSV, BVSSVMARUS, COBROVOMARUS, COISA, COVNOS, COVIOMARUS, DEVIL, EVOIVRIX, FARIARIX, IANTUMARUS, MACCIUS, TITTO. Medzi odbornou verejnosťou panuje presvedčenie, že ide o mená keltských panovníkov, ktoré oni sami nechali na minciach vyraziť. Na mieste je však otázka, ako sa taký veľký počet osôb mohol mocensky uplatniť v pomerne obmedzenom geografickom i časovom priestore, aký prichádza do úvahy v súvislosti s hypotetickým bratislavským keltským opidom. Nakoniec, že sa jedná o hypotézy, potvrdzuje aj Eva Kolníková vo svojom článku zverejnenom v Historickej revue [60/3]:

Žiadny antický písomný prameň nezaznamenáva existenciu keltského centra, ani neuvádza nikoho z jeho predstaviteľov. Preto sa na základe dôkladného štúdia bratislavských keltských mincí, porovnávaním analógií z iných častí keltského sveta hľadajú hypotézy.

Hlavným inšpirátorom v tomto smere hypotéz je Caesar a jeho „Zápisky o vojne galskej“, kde okrem iného opisuje aj formy spoločenského usporiadania keltských kmeňov v Galii. Tie umožňovali zapojenie väčšieho počtu jedincov do vládnych štruktúr, čo sa vníma ako vysvetlenie značnej variability nápisov na minciach bratislavského typu.

Mince s nápisom BIATEC okrem svojej početnosti majú oproti ostatným ešte jednu prednosť. Sú z celého komplexu jediné podľa ktorých bolo stanovené obdobie ich razby. Jeden z piatich variantov motívu má na averze zobrazenú dvojicu hláv, ktoré takmer do detailov napodobujú strieborné denáre Rímskej republiky, aké razili monetári Calenus a Cordus v rokoch 70/69 pred naším letopočtom. Sú na ňom dve hlavy symbolizujúce rímske cnosti Honos a Virtus – česť a statočnosť (udatnosť). Na dvoch variantoch je samostatná hlava s črtami portréту.

Na reverze hexadrachiem s nápisom BIATEC je jazdec na koni zobrazovaný dvoma spôsobmi – v slávnostnej póze s ratoľstvou alebo v bojovom postavení, v pancieri so zdvihnutým mečom a štítom. Rok vydania rímskej republikánskej predlohy sa považuje za dátum, po ktorom vzniklo bratislavské mincovníctvo. Jeho skončenie naznačuje didrachma s nápisom BIATEC. Na averze napodobuje rímsky republikánsky denár T. Carisia s halvou Sibily z rokov 46/45 p.n.l. Na reverze zobrazuje oštepom prebodnutého kanca, aký je na rímskom denári C. Hosidia Getu z rokov 68/60 p.n.l. Minca bola pravdepodobne razená po roku 45 p.n.l. [53/131]

Názov BIATEC je pripisovaný keltskému panovníkovi menom Biatec, čo je v očiach historikov jedným z dôkazov prítomnosti Bójov. Ibaže *Bój* či *Boii* je až na počiatkové písmeno B úplne odlišné od slova BIATEC. Tu je potrebné jednoznačne zdôrazniť, že slová BIATEC a Boii nespája vôbec nič!

Meno Biatec sa nielenže nespomína v žiadnych rímskych spisoch v súvislosti s Bójmi, ono sa tam totiž nenachádza vôbec. Meno Biatek je absolútne neznáme a ani neznie ako meno keltského veľmoža, pretože ak by naozaj išlo o keltské meno písané latinkou, znelo by asi ako Biatrux či Biatrux obdobne ako Vercingetorix, Dumnorix či Ambiorix. Ak tieto mince naozaj razili príslušníci kmeňa Bójov, prečo ani na jednej nenájdeme meno Boiorix? Meno Boiorix však napodiv vlastnil kimberský, teda germánsky kráľ, ktorý s územím Slovenska nemal nič spoločné a dokonca je historikmi považovaný za Germána.

Naopak, podľa historických záznamov Bójom vládol kráľ Kritasir a pod jeho vládu patrili aj ďalšie keltské kmene, napríklad Tauriskovia usídlení v Noriku. Kritasirovo meno sa však nevyskytuje ani na jednej minci bratislavského typu [51/136]. Písomné pramene sa tu dostávajú do zjavného rozporu s archeologickými nálezmi, ktoré si doposiaľ žiadny vedátor nevie vysvetliť.

Biatec (čítame ako Biatek) sa napodiv svojou skladbou a koncovkou podobá nemalému množstvu slovenských slov, ktoré sú v nárečiach podnes v hojnej miere používané. V šarištine ich nájdeme celú radu. Biatek znie obdobne ako piatek (piatok), opetek (opätok), platek (plátok), poplatek (poplatok), preplatek (preplatok), uplatek (uplatok), sviatek (sviatok), zmetek (zmätok), odpustek (odpustok), jarek (potôčik), kvitek (kvietok), majetek (majetok), betek (choroba), dobitek (dobytok), statek (statok), dopitek (dopitok), pomitek (žinka, vechet'), požitek (pôžitok), pribitek (príbytok), poradek (poriadok), ščitek (šťítok), predek (predok), dodatek (dodatok), ubitek (úbytok), určitek (určitok), zvitek (zvitok), butek (čižmička), hutek (druh vtáka), prutek (prúťik), smutek (smútok), zamutek (zámotok), domek (domček, domec), pribitek (príbytok), stromek (stromček), stolek (stolček, stolička), mostek (malý mostík), listek (lístok), sirotek (sirota), parobek (mladý muž, junák), poradek (poriadok), atď.

V záhoráčtine - topánek (poltopánka), štranek (tenký povraz), spodek, posek (pupok), kvásek, štráfek (ozdobná pruh, ktorý sa prišívá na sukňu) atď., v slovenčine napríklad slovo peniažtek.

Panovník raziaci mince na svojom území, musel byť Rimanom známy. To, že sa jeho meno nevyskytuje v žiadnych záznamoch môže sice svedčiť o tom, že sa jednoducho dotyčné dokumenty nezachovali, no omnoho pravdepodobnejšie je, že Biatec nebolo meno.

Vodca kmeňa bol volený jedinec, ktorý vynikal určitými vlastnosťami. V tom čase v kmeňových zväzoch panoval vysoký stupeň demokracie, a pravdepodobne nejestvovalo dedičné právo na vladára, takže je len veľmi ťažko predstaviteľné, že by na minciach bolo pri zrode mincovníctva v Bratislave použité meno voleného panovníka. Pri známej vlastnosti Slovenov, ktorou je nesvornosť, podozrievavosť a svojvôľa, sa to javí dokonca ako nemožné. Túto filozofiu jednoznačne podporuje aj prevažná väčšina obrazových motívov vyskytujúcich sa biatekoch. Môžeme tu vidieť dve hlavy, zvieratá reálne i mystické, jazdca na koni a pod. Je omnoho pravdepodobnejšie, že názov BIATEC prezentoval územie, ku ktorému sa vzťahovala razba i samotné použitie, alebo ide o originálny názov meny, či punc kvality.

Jedno z možných vysvetlení, ktoré sa natíska, je výraz PIATEK. Keďže koncové C sa čítame ako K, a písmená B a P spodobujú, je možné, že text na minci, ktorý sa píše ako BIATEC, by sme mali čítať ako PIATEK. Výraz PIATEK vyjadruje v slovenčine aj v iných slovanských jazykoch päť čohosi, resp. päťtinu celku. Piatek je v súčasnosti v šarišskom nárečí piaty deň v týždni – piatok. Piatek by sme teda v súvislosti s menou mohli chápať ako päťák, čo by najrozšírenejšej minci prislúchalo omnoho pravdepodobnejšie ako meno panovníka.

Avšak vzhľadom k tomu, že sa nápis vyskytuje na strieborných didrachmách, tetrachmách, hexachmách i na zlatých statéroch, výraz piatek od slova päť vyskytujúci sa na rôznych typoch mincí je nepravdepodobný, pokiaľ nemá ešte iný význam ako číselný.

Tento iný význam nájdeme v rumunčine. Slovo *piață* (čítame *piacə*) v preklade znamená trhovisko, námestie, trh (odbytište). V maďarčine významu trh zodpovedá slovo *piac* a pre trhovisko *piactér*. Trhy sa vždy konali pravidelne v určité dni v týždni. Platilo to v stredoveku a určite aj dávno predtým. Ľudia sa v tento určitý deň stretli na mieste na to vhodnom, kde si vzájomne vymieňali tovar. Je pravdepodobné, že takýmto dňom bol piatok, *piatek* (šar.), *pjatinica* (rus.), *petak* (chor.), *пѣтъкъ* (bul.), *péntek* (maď.) a skrz tradične sa opakujúce trhy v ten istý deň sa postupne *piatek* – *pjatinica* – *piață* – *piactér* stal pojmom označujúcim nielen deň v týždni, ale aj výrazom označujúcim trhovisko, námestie, trh (odbytište). Neskôr tento pôvodne slovenský výraz bol z generácie na generáciu prenesený Slovenmi až do súčasnej rumunčiny a maďarčiny. Je zaujímavé, že pre slovo trh existuje v rumunčine ešte jeden výraz – *tîrg*, ktorý je zjavne taktiež slovanského pôvodu – *targ* (pol.), *tarh* (šar.). V chorváčtine *trg* značí námestie.

Vráťme sa však k výrazu *piață* [*piacə*]. Svojou výslovnosťou je takmer identický so slovom *plac*, ktorým sa v šarištine vyjadruje trh, ale i miesto. Obe výrazy (rumunský aj šarišský) sú významovo identické. *Plac* je miesto, kde dochádza k obchodu, buď výmennému alebo za peniaze, pri ktorom je

potrebné *placic* (šar.) - platiť a od toho sú odvodené slová ako pláca (odmena), platba, platiť, zaplatiť, preplatiť atď.

Rumunský jazyk je priradzovaný k románskym jazykom, ktorých základ tvorí latinčina. V latinčine však pre trh existujú úplne iné výrazy – *mercātus*, *nundinae* či *forum* (trhovisko). Všetko nasvedčuje tomu, že staroveká história Rumunska je očividne spätá so Slovenmi omnoho viac ako sú historici v súčasnosti ochotní pripustiť.

V tomto chápaní mohol byť Biatek názov meny (v našich časoch napríklad koruna či Euro) odvodený od miesta prípadne dňa, kde (kedy) sa najviac používal – na trhu, alebo vo význame slov *piatň* (trh) a *plac-placic* vyjadroval prostriedok, ktorý svojím názvom vypovedal, prípadne zaručoval vyplatenie (výmenu) za iný tovar dennej spotreby či potravín v inom časovom horizonte (neskôr) než v čase realizovaného obchodu. Dával záruku majiteľovi Biateka(ov), že o nejaký čas, o rok prípadne dva, tento peniaz vymení za iný tovar reálnej užitočnej hodnoty. Biatec teda svojím názvom symbolizoval tovarovú výmenu, obchodné transakcie a samotný akt výmeny.

Potvrdzujú to aj súčasné slová používané na území Šariša (týka sa to aj iných východoslovenských nárečí), ktoré vo svojom slovnom základe majú slovo PLAT - PLATEK a ktoré zároveň priamo súvisia s peniazmi a s platením – poplatek (poplatok), preplatek (preplatok), uplatek (úplatok). Slovný základ PLAT-EK, vyjadrujúci platbu za niečo, je až na neuverenie podobný nápisu na minciach typu BIATEK [PIATEK].

COISA – KOISA (KOSA). Meno naháňajúce strach a hrôzu, symbolizujúce skosenie - zničenie - smrť. Kosa ako symbol smrti pretrvala v ľudových poverách i rozprávkach do dnešných čias.

Nápis sa nachádza na reverze hexadrachiem, pod obrazom, ktorý je interpretovaný ako boj človeka s medvedom. Zobrazený tvor však skôr pripomína draka – netvora, prehnutého do tvaru kosáka, s dlhými drápami siahajúcimi po človeku. Chudý, na kosť vyziabnutý človek – takmer kostra, očividne nie je v bojovom postavení, naopak pôsobí akoby stál na stráží (kopija je vo vertikálnej polohe). Na averze je hlava v profile.

Kosa v slovenčine znamená nástroj na sekanie (stínanie?) trávy na lúke. V srbochorvačtine a v bulharčine pod slovom kosa rozumieme vlasy, avšak kosa v ruštine znamená vrkoč. Všetky štyri významy – nástroj pretiahnutého (mierne zaobleného) tvaru, vlasy, vrkoč ale i smrť, majú spoločného menovateľa. Priamo súvisia s vlasatým bohom, ktorého naši predkovia Sloveni (velebníci vlasatého boha), uctievali. Viera vo vlasatého boha bola taká silná, že sa jeho symbol – dlhé vlasy dostal nielen na mincu typu COISA [KOISA] ale i do názvov celých území, ktoré pod týmto názvom pretrvali dodnes – Valašsko (VOLOSI - vlasy), Kosovo (KOSA – vlasy) – krajina vlasatých.

Zaujímavým prvkom je písmeno -I v tvare CO-I-SA. Tento prvok sa vyskytuje aj na ostatných minciach bratislavského typu – COVIO (bez -i, čítame ako kovo), COVIOMARVS (bez -i, čítame ako kovomarus – kovová marava), FARIARIX (bez -i, čítame ako fararik), MACCIVS (bez -i, čítame ako makus – makuš - mokoš).

Používané -I bolo zjavne súčasťou vtedajšej „spisovnej“ slovenčiny, no zaujímavé je, že tento prvok, napriek rozdielu dvoch tisíc rokov, sa zachoval až dodnes. Na východnom Slovensku, vo Vranovskom okrese, ak niekto spadne a doláme si hnáty, tak povie, že si *zlamal koisci* (kosti), keď má čohosi dosť, povie *doisc* a ľudia bežne chodia *koisiť* trávu, pričom na kosenie používajú *koisu* (kosu).

Samohláska -i je vkladaná pred písmeno -s nielen v slovách pôvodných: *mladoisc* (maldosť), *staroisc* (starosť), *radoisc* (radosť) atď.; ale aj v novotvaroch ako *blboisc* (blbosť), *sprostoisc* (sprostosť) atď.

Nápisy na minciach bratislavského typu zjavne nesú spoločné znaky so súčasnými Východoslovenskými nárečiami, na základe čoho je možné uvažovať, že na území Bratislavy, za čias slávy mesta Marobudon, kde sa razili mince zvané Biateky sa hovorilo jazykom podobným dnešným východoslovenským nárečiam. Tento fakt podporuje aj veľká príbuznosť východoslovenských a západoslovenských nárečí. Dnešná spisovná slovenčina sa k nám dostala z juhu (pravdepodobne od Kotínov - Gotínov) a je v podstate akýmsi prechodovým jazykom medzi dnešnou srbochorvátčinou a jazykom za čias razby Biatekov, používaným nielen na Slovensku, ale na území celej Maravy, pozostatky, ktorého dnes nachádzame vo východoslovenských a západoslovenských nárečiach.

Dosiaľ sa zachovalo 10 mincí s nápisom COISA z nálezov v Bratislave, Zohore, Trnave a z územia Rakúska.

COBROVOMARVS

Na reverze hexadrachmy sa nachádza nápis spolu s vyobrazením leva. Na averze je dvojica hláv. Vyskytol sa v nálezoch z Bratislavy, Rece a z Rakúska, dovedna 20 kusov.

Nadpis mince sa považuje za keltský (COBROVO) s latinskou príponou (MARUS) a vysvetľuje sa ako „dvojnásobne veľký, víťazný“ [53/132].

Tento rozhodne zaujímavý výklad má však závažné trhliny. Neexistuje žiaden záznam z keltského jazyka z územia strednej Európy z vtedajšieho obdobia, čo znamená, že nie je možné posúdiť, čo je a čo nie je keltské slovo. Asociácia „dvojnásobne veľký“ vznikla zrejme na základe zobrazenia dvoch hláv na averze, ktorá však môže vyjadrovať aj čokoľvek iné a nie hneď čosi dvojnásobné.

Ďalším veľkým problémom je latinské slovo MARUS. V latinskom slovníku toto slovo nenájdeme. Pod pojmom veľký tu nájdeme výraz MAGNUS. Najbližší podobný výraz je MARE, čo znamená more. Výraz MARUS nedosiahneme ani vyskloňovaním výrazu MARE vo všetkých pádoch, v jednotnom i množnom čísle. Podobnosť tu zaiste je, a s veľkou pravdepodobnosťou aj spoločný pôvod, avšak s tým rozdielom, že výraz MARUS nie je obyčajné slovo, ale pomenovanie oblasti, územia. MARUS – teda MARAVA. V tejto súvislosti je dôležité poznamenať, že výraz MARUS používali rímski autori na označenie rieky Morava [53/105].

Ak sa na nadpis mince pozrieme z tohto uhla pohľadu a budeme ju vnímať nie ako akúsi mincu anonymných tajomných Kelto, ale ako mincu Slovenov žijúcich na tomto území dávno pred vznikom Ríma, objaví sa nám text rýdzo slovenský.

Už na prvý pohľad vidieť, že takzvaný keltský nadpis COBROVO ma až zarážajúco čistú slovanskú koncovku –OVO, ktorú čítame ako -OUO (OUO je koncovka používaná v slovenských nárečiach napr.: vrbouo, krátkuo, bistruo atď.). Samotné COBROVO (čítame ako KOBROUO) sa skladá z predložky C a z prídavného mena OBROUO. Nadpis COBROVOMARUS teda čítame ako K-OBROUO-MARUS, teda: za/pre veľkú(obrovskú) Maravu. Lev na reverze dopĺňa význam textu v zmysle obrovský, silný.

Dvojica hláv na averze môže pri takomto výklade prezentovať buď dva základné stavy spoločnosti - roľník (v popredí so strniskom na brade) a vojak – knieža (oholený podľa rímskeho vzoru), prípadne dve príbuzné slovanské kmene, či dvoch významných kmeňových vodcov z územia Maravy.

COVIOMARVS

Podobne ako COBROVOMARVS sa skladá z dvoch slov. COVIO a MARUS. V časti Marus ide opäť o označenie územia - Maravy (Moravy). COVIO (čítame KOUIO) je kovový, kovaný, prípadne ukutý. Spojením oboch slov dostaneme COVIO MARUS – kovová, silná, ukutá, nezničitelná Marava.

Na reverze hexadrachmy sa pod textom COVIOMARVS nachádza kanec. Spôsob jeho vyobrazenia a postoj vyjadruje pevnosť, silu a doslova nezničitelnosť (pripomína tank), čo priamo korešponduje so slovom KOVIO (KOVO).

Nápis sa zaznamenal na ôsmich minciach z nálezov v Bratislave, v Reci a v Rakúsku.

IANTVMARVS

Nápis sa ako v predchádzajúcich prípadoch skladá z dvoch slov, z IANTU a MARUS. Územím Slovenska, v tesnej blízkosti mesta Marobudon viedla slávna Jantárová cesta, ktorou sa zo severu dovážal jantár do strednej Európy a do oblasti Egejského mora (Mykény). Najväčší rozmach Jantárová cesta zaznamenala za trvania Rímskej ríše, pretože jantár bol v Ríme veľmi obľúbený a vyhľadávaný. Samotná trasa Jantárovej cesty viedla z Aquilei na severnom Adriatickom pobreží, odtiaľ išla po súši cez Emonu (dnešná Ljubľana), ďalej cez Savariu v dnešnom Maďarsku až do Carnunta. Prechod cez Dunaj bol pri Devíne, ktorý bol vždy križovatkou rôznych obchodných ciest, kde sa udržiavali čulé obchodné styky hlavne s juhom Európy. Z Devína Jantárová cesta nevedla len jedným smerom na sever, ale viedla hneď niekoľkými smermi. Hlavná cesta viedla pravdepodobne Pomoravím a Moravskou bránou k riekam Odra a Visla v Poľsku. Ďalšia často využívaná trasa viedla Považím k Laugaríciu, pri ktorom sa pripájala na hlavnú trasu.

Jantárová cesta sa najviac používala od konca 7. stor. pred Kr. do 5. storočia. Najsilnejšia frekvencia bola v 2. stor. po Kr., kedy cesta slúžila na diaľkový obchod Rímskej ríše [52].

IANTUMARUS, reverz – jazdec, averz kučeravá hlava s veľkými vavrínovými listami

Jantár ako významný obchodný artikel Markomanov (Maravanov) sa dostal aj do názvu mince razenej na ich území v podobe slova IANTU, ktorý (až na drobnú odlišnosť v koncovke) je identický so súčasným slovom – jantár. Jantár je jednoznačne pôvodné slovenské slovo, čomu nasvedčuje jeho výskyt v súčasných európskych jazykoch. Tie môžeme rozdeliť do štyroch základných skupín, a čo je na počudovanie, slovanské jazyky netvorí jednu spoločnú skupinu.

1. skupina - Jantár (slov.); Jantar (slovinski); Jantar (chor.); Jantar (čes.); Янтáрь (rus.);
2. skupina - Ѓилибар, јантар (srb.); chihlimbar [čihlimbar] (rum.); кехлибáр (bul.); Κεχριμτáρι [kechrimttári] (gr.); Kehribar (tur.);

3. skupina - Âmbar (por.); Ambra (resina) (tal.); Ambre (fr.); Âmbar (šp.); Amber (ang.); Succinum (lat.);

4. skupina - Bernstein, Meeresgold (nem.); Bursztyn (pol.); Бурштин (смола) (ukr.); Бурштын (bieloru.); Borostyánkő (maď.); Bärnsten (sve.)

Krajiny Európy rozdelené do štyroch skupín podľa používaného výrazu pre jantár. 1. skupina (oranžová) – jantár, 2. skupina (fialová) – čilibar, 3. skupina (červená) – ambra, 4. skupina (modrá) – bernstein. Červeným kruhom je označené územie Maravy.

Určite nie je náhodou, že v prvej skupine sú krajiny, ktoré tvorili jadro Maravy. Srbsko tvorí prechodovú oblasť, kde sa používajú *Ћилибар* i *јантар*. Ďalšiu skupinu tvoria krajiny nachádzajúce sa juhovýchodne od Maravy, tretiu dnešné románske krajiny (juhozápad), štvrtú skupinu krajiny, ktoré sa nachádzajú na sever a západ od Maravy, vrátane slovanských národov (poľština, ukrajinčina, bieloruština).

IA NTUMARUS sa skladá z dvoch originálnych slovenských slov – Jantár (IANTU) a Marava (MARUS), ktoré veľavravne dopĺňa výjav na averze, kde je zobrazená kučeravá hlava (vyparádenej) ženy s dvoma veľkými vavrínovými listami [53/134]. Jantár slúžil v prevažnej miere na výrobu šperkov, ktorými sa pýšili ženy, preto výjav jednoznačne potvrdzuje správnosť nápisu - Jantárová Marava. Dve objekty po oboch stranách interpretované ako vavrínové listy môžu rovnako zobrazovať šperky (náušnice) vyrobené z jantáru, ktorého tvary pripomínajú nájdené exempláre na pobreží baltického mora [Obr.]

Jantár nájdený na pobreží Baltického mora.

Význam „Jantárová Marava“ môže vyjadrovať hlavnú dopravnú tepnu smerujúcu na sever za jantárom ale i bohatstvo Maravy. Zachovalo sa 29 mincí označených týmto menom. Pochádzajú z nálezov v Bratislave, Reci a v Rakúsku [53/134].

COVNOS

Nápis je nezvyčajne umiestnený na averze hexadrachmy pred portrétom na pravej strane. Na reverze je jazdec na koni. Nápis COVNOS je rýdzo slovenský výraz, ktorý môžeme rozdeliť na dve časti. COV - kov [kou] a nos. Kov-nos mohol byť výraz pre nákovu, ktorá má na jednej strane výstupok podobný nosu. Muž pomenovaný Kov-nos (nákova) sa týmto menom prezentoval ako muž odolný voči všetkým úderom a zásahom. Nezničiteľný, nezdolateľný a nepoddajný ako nákova – ideál každého bojovníka. Za zmienku stojí, že hlava muža je oproti portrétom na iných minciach bratislavského typu, zdvihnutá dohora, takže mladík pôsobí ako „horenos“ (vo význame pyšný, hrdý). Text NOS kopíruje obrysy nosa, akoby chcel zdôrazniť túto časť portréту.

Iná interpretácia sa ponúka v súvislosti s určitým spoločenským postavením, pričom nápis je čitateľný ako KOUNOŠ (KOVNOŠ), vo význame zbrojnoš, bojovník, nositeľ kovovej zbroje, či brnenia. Tomu by zodpovedala aj štruktúra čiar pod krkom mladého muža s hustými vlasmi, ktorá pripomína vrchnú časť brnenia.

KOV-NOS však mohol byť aj niekto, kto prinášal (nosil) kov. Kov-nos mohol byť baník, prípadne spracovateľ kovu alebo predajca – obchodník. V tejto súvislosti prichádza do úvahy aj možnosť, že minca reprezentovala určité množstvo kovu, neskôr medzi Slovanmi známych ako sekerovitých hrivien, ktoré sa v časoch neskoršej krízy osvedčili ako efektívnejšie platidlo.

Doposiaľ boli objavené štyri kusy z nálezov v Bratislave.

MACCIUS

Nápis je na reverze hexadrachmy s vyobrazením šelmy, ktorej podľa súčasných predstáv, trčia z papule ľudské nohy. Na averze mince sa nachádza do kľbka skrútený okridlený had – drak (šarkan).

Nápis sa považuje za keltské meno, pretože v Caesarovej správe o keltskej viere v nesmrteľnosť duše a jej prevteľovaní, šarkan skrútený do kruhu symbolizoval ustavične sa opakujúce mesačné fázy, v prenesenom zmysle nesmrteľnosť [51/125].

Názov MACCIVS čítame ako MAKIUS. Písmeno *–l* zodpovedá vtedajšiemu jazyku (viď COISA, FARIARIX, COVIOMARUS), takže do dnešnej spisovnej podoby slovenčiny preniesieme nápis bez *–l* ako MAKUS. MAKUS respektíve MAKUŠ zodpovedá pomenovaniu bohyně Mokoš, Mokuša – bohyni ruského panteónu, známej z letopisnej správy k roku 980. ako aj z traktátov 11. – 12. storočia. Ako už naznačuje jej meno, najpravdepodobnejšie odvodené od slovanského základu mok, mokr = mokrý, vlhký.

Mokoš v hierarchii slovanských nadprirodzených bytostí stojí v prvej trojici spolu s Démonom Drakom a Bohom-Krakom, ako matka tiel živej prírody – veľká matka. Pôvod Mokoš je hľadaný v predstave o ženských predkoch – duchoch ochraňujúcich domácnosť. Tomu by mohol zodpovedať výjav na reverze – šelma ženského rodu ochraňujúca domácnosť (nohy trčiace z papule symbolizujú stráženie pokoja domácnosti). Samotná predstava o ženských duchoch ochraňujúcich domácnosť, súvisia s predstavou Mokoš ako démona, neskôr bohyně, zdroja života, ktorý vyrastá zo zeme (božská rodička). Jej mužským protipólom bol neskôr gazda – hospodár, predstavovaný v podobe bieleho hada (pôvodne ženského rodu) [17/128] – výjav na averze.

Nápis MACCIVS bol zaznamenaný na troch minciach z nálezov v Bratislave.

(Ďalšie mince bratislavského typu budú priebežne dopĺňané.)

FARIARIX

Nápis sa nachádza na reverze hexadrachmy s vyobrazením harpye, na averze je hlava ženy. Obdobne ako u mincí s nápismi COISA, MACCIUS, COVIOMARUS, súčasná uzákonená spisovná slovenčina nepoužíva *–l*, takže po drobnej pravopisnej úprave dostaneme výraz FARARIX.

V odbornej literatúre [53/133] je základ mena považovaný za germánsky, prípona *–rix* je keltská. Význam slova FARIARIX je interpretovaný ako „kráľ prievozníkov“. Meno sa nikde inde nezaznamenalo.

FARARIX je teda zložený z dvoch slov. Zo slova FARA a RIX. Fara je odvodzované z nemeckého *fähre*, čo znamená prevoz, prievozník je *fährmann*. Už na prvý pohľad však vidieť, že táto konštrukcia nemá logiku.

V slovenčine je FARA miesto, kde býva duchovný muž – farár. Slová farár i fara sú čisté slovenké výrazy bez akejkoľvek úpravy. Pôvod slova farár je však v súčasnosti nesprávne odvodzovaný od nemeckého 'der Pfarrer'. Podľa českých etymologov (1967), základné slovo *fara* pochádza zo staronemeckého *pharre*, a to zo strednelatinského *parochia*, a to zo strednegréckeho *paroikia* a to od *paroikos*. A *paroikos* je vraj zložený z *para*, čo značí vedľa, a z *oikos* (dom). Podľa tohto teda katolícky farár je „bydlíci vedľa“, respektíve osoba nachádzajúca sa vedľa domu.

Avšak grécke slovo pre farára je *papas* a žiadny *papas* „nebydlí vedľa“. Farári vo všetkých kultúrach obyčajne žijú na fare. Anglicky sa fare hovorí *parish*, nemecky *pfare* portugalsky *paroquia*, grécky *paroikia*, slovensky *farský dom* alebo *fara*, a nikto nevie odkiaľ sa to slovo vzalo. Určite však nie od *bydlíciho vedľa*. Pritom fara je domovom alebo oddychovým miestom duchovného muža, ktorý vidí a vie viac než kto iný. Takému svätcovi sa v dravidskej Indii hovorí *pār* (plural *pārar*) alebo *pāramaṇan* čiže Brahman a jeho miestom oddychu je *paroikai*, odkiaľ potom grécke *paroikia* atď. Ten kto býva na *paroikai* je *pār* alebo *pārar*. [Dr. Cyril Hromník]

Farár teda odvodzujeme od *pārar* (tamilčina nepozná F), ktoré ak nám naozaj prišlo, tak len z východu, a od nás sa dostalo ďalej do nemčiny a nie naopak. FARA je teda originálny pôvodný názov, používaný našimi predkami niekoľko tisícročí. Otázkou zostáva ako sa dostal tento slovenský nápis na keltskú mincu. Jej keltskosť potvrdzuje výraz RIX, ktorý v keltčine značí kráľ a slovo je vnímané ako obdoba latinského REX.

Z tejto chýlostivej situácie zdanlivo niet úniku, ibaže by Kelti prevzali od našich predkov slovo FARA v plnom význame a nápis na minci by bol potom čitateľný ako kráľ fary, či kráľ farárov. Tento variant je pomerne pochybný, preto si dovoľím ponúknuť omnoho vierohodnejšiu aj keď kacírsku alternatívu. Tá je postavená na pochybnosti, či výraz RIX znamená v keltčine kráľ, inak povedané, či RIX na minci razenej na území Slovenska budeme čítať v keltčine ako kráľ, alebo v Slovenčine, s úplne iným významom.

Samotný výraz RIK v slovenčine neznamena nič. Avšak *-ik* je koncovka používaná pri zdobneninách mužského mena, či povolania. A mužské povolania končili prevažne na *-ar* (kovár, bačár, murár, tesár, kolár, kuchár, tehliar, mäsiar, farár, bojar atď.).

Zdobnenina sa v súčasnosti používa na zjemnenie slova, mena osoby, ku ktorej sa vytvoril bližší vzťah, náklonnosť, spriaznenosť. Ani v súčasnosti nie je zriedkavé, používanie zdobneniny u človeka, ktorý požíva všeobecnú vážnosť, je medzi ľuďmi obľúbený a jeho slová a činy nie sú brané na ľahkú váhu. Vďaka tomu si ľudia k takémuto človeku vybudujú zvláštny vzťah, ktorý pri komunikácii prejavujú práve používaním zdobneniny.

Koncovka sa takýmto spôsobom dostala aj do bežného života a ostala postupne z generácie na generáciu v podobe dnešných priezvisk, ktorých na koncovku RIK nie je málo. Palárik, Šafárik, Kolárik, Carik, Masarik (od záhoráckeho Masár) atď. Medzi túto skupinu možno zaradiť aj povolanie farár z ktorého pochádza výraz Farárik (FARARIX).

FARARIX teda nie je slovo zložené z dvoch slov, ale jedná sa o jedno slovo FARAR plus koncovka *-IX*, ktorú čítame ako *-IK*. Nalez mince s týmto textom, nielenže potvrdzuje slovenskú prítomnosť, v období pred naším letopočtom, ale zároveň dokladuje Hromníkovu argumentáciu týkajúcu sa pôvodu slova fara – farár.

Doposiaľ sa eviduje 23 mincí s nápisom FARIARIX z nálezov v Bratislave a v Rakúsku.

Rimania svojím príchodom na územia do oblasti Dunaja, priniesli so sebou nielen mocenský vplyv, intrigánsku politiku, ale aj svoju kultúru, spôsob života, zvyky a menový systém prezentovaný zlatými, striebornými a medenými mincami. Obchod na území Maravy sa do toho času realizoval výmenným spôsobom tovar za tovar. Širším používaním peňazí nastala devalvácia kultúrnych ale hlavne životných hodnôt, kedy cieľom sa stávala nie úroda, nie dobytok či veci dennej spotreby, ale vlastníctvo zlatých či strieborných peňazí, za ktoré bolo možné kúpiť čokoľvek. Historici sa dívajú na tento krok ako čosi pozitívne a pokrokové, v skutočnosti to však malo obrovský negatívny dopad na vtedajšiu dovtedy dobre fungujúcu sociálne nediferencovanú spoločnosť.

Ako prvá sa narušila súdržnosť komunity – kmeňa. Jediniec dokázal byť samostatnejší, ba dokonca nezávislý od ostatných. Spoločná koordinácia činnosti a následne delenie sa z výsledkom práce sa dostávalo do úzadia, taktovku preberali jedinci platiaci za prácu a za služby. Nastal rozklad, požičiavanie peňazí, prišli úroky. Bezohľadní a chamtiví sa dostali k väčšiemu množstvu peňazí, za ktoré si mohli dovoliť väčší luxus, či dokonca vydržiavať väčšiu či menšiu skupinu bojovníkov – žoldnierov (bojov, bojarov). V rámci jednotlivých kmeňov nastala pomerne rýchla spoločenská diferenciácia.

Hodnotový úpadok bol v princípe zapríčinený väčším prísunom peňazí zvonka, ktoré v podstate neboli kryté žiadnym reálnym tovarom potrebným k bežnému životu. Boli síce z drahých kovov, ale ich použitie bolo závislé na všeobecnej akceptácii, pretože inak boli pre vtedajšie tzv. barbarské komunity bezcenné. V okamihu, keď tá akceptácia príchodom Rimanov vznikla, nastal jav, ktorý poznáme aj v súčasnosti. Prílivom nekrytých peňazí, nastal odliv hodnôt – dobytok, úroda, kožušiny, remeselné výrobky, čo malo za následok ich zdraženie. Zvýšil sa nedostatok, znížila sa životná úroveň obyvateľstva.

Problém peňazí (je úplne jedno, či sa jedná o zlaté, strieborné a medené mince, či bankovky) je odklon od ich pôvodného poslania. Predchodcovia peňazí boli poukážky (hlinené tabuľky, pergameny), ktoré reprezentovali konkrétny objem obilia, oleja či inej životne dôležitej komodity, reálne existujúcej, umiestnenej v skladišti banky. Držiteľ takejto poukážky mohol v ktorejkoľvek pobočke banky v rôznych častiach krajiny, v presne vymedzenom časovom horizonte, zameniť poukážku naspäť za konkrétne komodity. Banky boli v podstate akési obrovské skladištia tovaru. Banka si za túto službu samozrejme inkasovala určité percento z komodity, ktorú si vlastníci u nej nechali odložiť. Tento spôsob zjednodušoval tovarovú výmenu, diaľkový obchod, umožňoval preberanie záruk, či poskytovanie pôžičiek. Čo je dôležité poznamenať, platidlom boli poukážky reálne kryté tovarom. Nevýhodou tohto systému bola obmedzená trvanlivosť drvivej väčšiny komodít.

Neskoršie zlaté a strieborné mince prebrali úlohu týchto poukážok, pričom je pravdepodobné, že v prvopočiatkoch ich zavedenia boli kryté reálnym tovarom. Neskôr, keď ľudia začali dôverovať drahým kovom, sa od toho upustilo. Zlato a striebro sa stali zárukou bohatstva. Bohatstva čo má lesk, čo sa v sklade nepokazí, nezhrdzavie a je večné.

Drahé kovy však majú jednu vážnu chybu. Musia byť rovnako ako papierové peniaze akceptované obyvateľstvom, pretože zo zlata sa človek nenaje, nepostaví si z neho dom, a aj ako kov použitý pri výrobe zbraní, či náčinia, nestojí za veľa. V reálnom živote sú pre existenciu človeka bezcenné.

Ťažbou drahých kovov a následnou emisiou mincí z nich vyrobených, sa do obehu dostali peniaze, ktoré nereprezentovali plný sklad obilia, plné vínné pivnice, pasienky posiate dobytkom. Boli to len chladné ekvivalenty týchto hodnôt, ktoré vznikli ťažbou, tavením, razením a samozrejme stanovením ich nominálnej hodnoty.

So vznikom peňazí šlo ruka v ruke falšovanie peňazí. Do roztaveného striebra, či zlata sa prilievala meď, vďaka čomu bola hmotnosť dodržaná, no rýdzosť a tým aj hodnota a kvalita peňazí založených na drahých kovoch, bola výrazne nižšia, alebo sa jednoducho bronzové falzifikáty postriebrovali. Je veľmi pravdepodobné, že barbarom ponúkali falošné nekvalitné mince, ktoré na iných miestach, alebo o nejaký čas neboli akceptované.

Peniaze svojou povahou a použitím reprezentovali a reprezentujú moc. Každý kráľ, každý významnejší panovník chcel raziť vlastné mince, chcel mať kontrolu nad ich kvalitou a množstvom. Obeh peňazí a oceňovanie tovarov týmito peniazmi umožňuje efektívnu kontrolu majetku obyvateľstva a následne platenie a vyberanie daní. Zavedením peňazí, sa zo slobodných nezávislých území stávali vazalské kniežactvá fungujúce na princípe súdobého výpalníctva.

Kvalitu a množstvo obeživa samozrejme stanovuje a udržiava vždy ten, kto menu zavedie a kontroluje. Akékoľvek platidlo, v minulosti, ale aj v súčasnosti, vedie k rýchlemu až extrémnemu zbohatnutiu toho, kto menu emituje. Toto už vedeli aj starí Rimanovia, či pred nimi Gréci. Prostému ľudu sa peniaze ponúkali ako ľahko prenositeľný ekvivalent tovaru, ktorý sa dal dlhodobo skladovať bez znehodnotenia, bol odolný voči živlom a kedykoľvek použiteľný. Avšak tieto peniaze, ich množstvo, neboli kryté reálnym tovarom, boli vyrobené akoby navyše a ich zavedením do obehu, sa reálne tovary dostali na stranu emitenta (kedysi panovník, dnes bankári) a do rúk bývalých vlastníkov reálnych hodnôt sa dostali kovové pliešky, ktoré sa nedali jesť, nedali sa podojiť, nedali sa zasiať a ani sa z nich nevyliarli vajčka. Tento bohapustý podvod a zderstvo sa žiaľ deje aj v súčasnosti, pri plnom vedomí všetkých zainteresovaných strán - tvorcov reálnych hodnôt i podvodníkov (bankári).

To že peniaze bežných ľudí v princípe zbadačujú, si aj dnes uvedomuje len málokto. Je to proces, ktorý je dlhodobý, takže nebije až tak do očí, avšak ľudstvo sa o tomto v podobe ťažkých hospodárskych kríz, či vojen presvedčuje cyklicky minimálne každých 50 až 60 rokov.

Riešenie takejto nepriaznivej situácie mohlo byť dvojaké. Prestať akceptovať nezmyselné peniaze, alebo začať raziť vlastné mince. Územie Slovenska v tom čase oplývalo hojnosťou zlata a striebra, a možno to bol jeden z hlavných dôvodov razby vlastných mincí. Druhou príčinou mohla byť čerstvo vznikajúca majetnejšia vrstva, ktorej systém kolobehu peňazí vyhovoval, pretože im prinášal zisky a umožňoval lepšiu mocenskú pozíciu v rámci kmeňa. Zavedením vlastnej meny mohli takýmto spôsobom jednak odolávať mocensko-finančnému tlaku Ríma, na druhej strane mohli si budovať vlastné mocenské štruktúry. Kto kontroloval menu (platí to aj v súčasnosti) ten mal pravidelné zisky z ničoho, no a samozrejme disponoval politickým vplyvom. Nákladovou položkou bolo iba vyťaženie drahého kovu, spracovanie a následná razba mincí. Výrobná hodnota vyrobenej mince (v súčasnosti bankovky) bola a je vždy menšia ako hodnota, ktorú reprezentuje.

Kvalita bratislavských mincí bola mimoriadne vysoká. Razili sa z takmer čistého striebra. Hmotnosť tetradrachmy sa pohybovala okolo 17 g. Statéry boli zhotovované z menej kvalitného zlata a vážili okolo 6 gramov. Predpokladá sa, že jeden statér mal hodnotu 5 veľkých a 35 drobných strieborných mincí. Vďaka svojej vysokej kvalite boli pravdepodobne cenené omnoho vyššie ako súdobé rímske platidlá. Tieto boli väčšinou zo striebra a z bronzu, iba zriedkavo zo zlata.

Až do začiatku 1. storočia n.l. [7/29] sa vďaka domácej mincovníctvu a vlastnej mene na našom území, rímske platidlá objavovali len nepravidelne. Od 1. storočia n.l. až do 5. storočia n.l. však rímske peniaze domácu menu úplne vytlačili. V tomto období sa u nás vyskytovali nepretržite a stali sa hlavným platidlom na našom území. Boli objavené mince takmer všetkých rímskych panovníkov, a to najmä na západnom a juhozápadnom Slovensku. V 330 náleziskách sa podľa oficiálnych údajov našlo vyše 3360 kusov rímskych mincí [7/31].

Falzifikát denára rímskeho cisára Septima Severa (193-211). Avers: L SEPTIMIVS SEVERVS PERTINAX AVGV, revers: VRBS ROMA, Ø 23 mm. Minca je vyhotovená z bronzu s viditeľnými stopami po postriebrení.

Takzvané „keltské“ mincovníctvo teda nebolo kultúrnym pokrokom, ale obyčajnou ekonomickou obranou voči agresívnemu (navonok nenásilnému) útoku zvonka – zo strany Rímskeho impéria. Aj preto sa po páde rímskej ríše domáce slovenské obyvateľstvo odvrátilo od systému zlatých a strieborných platidiel a prinavrátilo sa späť k výmennému obchodu. Formu peňazí prevzali sekerovité hrivny, ktoré mali svoju reálnu hodnotu v podobe odliateho železa, použiteľného pri výrobe poľnohospodárskeho náčinia, zbraní a bežných vecí dennej potreby.

Mince bratislavského typu boli objavené vo viacerých lokalitách na Slovensku, severovýchodnom Rakúsku, severozápadnom Maďarsku, v priľahlej časti Moravy a v Rumunsku. Sporadicky sa našli aj na českom území, v Juhoslávii, Taliansku, na zakarpatskej Ukrajine. Ich rozptyl zodpovedá presne územiu, ktoré v tom čase obývali Markomani, a zároveň i územiu neskoršej Maravy.

Územie Svébov podľa Strabóna.

Markomani žili na území západného Slovenska, južnej Moravy, severovýchodného Rakúska, severozápadného Maďarska od nepamäti, čo priamo potvrdzuje aj Tacitus [32/II]:

O Germánoch samotných by som veril, že sú pôvodní obyvatelia a že sú prakticky bez prímiesi cudzej krvi, ktorá by sa tam dostala od príslušníkov iných národov.

Tacitus nespomína žiadne sťahovanie národov, naopak, Germánov, a teda aj Markomanov, považuje za pôvodné obyvateľstvo Európy. Markomani spolu s Kvádmi, Naristami a ďalšími patrili do silnej skupiny germánskych Svébov. Tých Strabón vo svojom Zemepise VII, 3, 1 [53/141] umiestňuje jednoznačne [obr.]:

Južnú časť Germánie, tú, ktorá je v priamom dotyku s brehom Labe, teda obývajú Svébi. Ich bezprostrednými susedmi sú Geti, ktorých územie predstavuje pásmo na začiatku úzke, natiahnuté popri Istre (Dunaji) v južnom smere a v opačnom smere k predhoriu Hercýnskeho lesa, zahŕňajúc v sebe aj územie hôr, potom sa však rozširuje smerom na sever až po krajinu Tyrgetov...

Južnú časť Germánie – tvorili územia na strednom toku Dunaja, ktorá je v priamom dotyku s brehom Labe na severozápade a na opačnej strane z juhovýchodu boli ich bezprostrednými susedmi Geti. Lokalizácia je jednoznačná. Územie Svébov podľa Strabónovho opisu môžeme vidieť na obrázku.

Všetko nasvedčuje tomu, že mince bratislavského typu razili Markomani vo svojom centrálnom sídle menom Marobudon. Žiaden kmeň Bójov sa sem nikdy nepresťahoval, či už z Talianska, alebo z Čiech. Neexistujú na to žiadne písomné ani archeologické doklady. Naopak slovenské nápisy na minciach jednoznačne svedčia o prítomnosti slovenského živlu, ktorý bol vo vtedajšom svete známy pod pomenovaním Svéb či Germán.

Bratislavské opidum (obudon) – Marobudon skončilo tragicky. Archeológovia objavili doklady o katastrofe, ktorá ho zničila. Pri Vodnej veži sa našli rozvláčené kosti prinajmenšom desiatich mŕtvych ľudí a medzi nimi stopy po požiari, kovové predmety, spony, a to všetko zavalené kamením. Výrečné svedectvo ponúka železná strelka zapichnutá v spálenej drevenej konštrukcii, možno zvyšku opevnenia. Stopy po požiari sa našli aj na sedlárskej ulici a traja mŕtvi ľudia na Michalskej ulici.

Možno s istotou povedať, že mesto zaniklo násilím, následkom katastrofy, ale niektorí prežili a žili i na tomto území ďalej. Mesto sa už do svojej pôvodnej podoby nikdy neobnovilo.

V pamäti ľudí sa však sláva mesta Marobudon zachovala ako spomienka starodávny slávny hrad. Kto alebo čo zapríčinilo zánik mesta dnes nevieme jednoznačne určiť. Archeologické nálezy však dosvedčujú, že život úplne nezanikol, avšak meno Marobudon sa prestalo používať. Je pravdepodobné, že dlhé obdobie po katastrofe nemalo znovu obnovené mesto, či azda len osada, žiaden obranný systém, takže samotný výraz obudon či opidum, nevystihovali reálny stav a pomenovanie Marobudon zákonite zaniklo.

Osada a neskôr mesto, ktoré v stredoveku ani zďaleka nedosiahlo rozlohu starovekého mesta sa z nostalgie na jeho starú slávu a dôležitosť začalo nazývať preslávny, staroslávny hrad – t.j. Preslav Grad, možno i Preslav Hrad, ktorého nové pomenovanie bolo nemeckými kronikármi skomolené a zle preložené na Brezalauspurc.

Brezalauspurch, znamená Pre-slavs-burg, je mylne vysvetľované ako „Predslavov hrad“ alebo „Braslavov Hrad“. To isté vyjadruje aj iný názov z 11. storočia – Preslawaspurch. Hrad nebol pomenovaný podľa Svätoplukovho syna Predslava, ani podľa iného Braslava. Mená Preslav, Braslav, Breclav, Wroclav znamenajú „staroslávny“ a vyskytujú sa po celom slovanskom území. [1/142]

Meno Preslav nieslo aj hlavné mesto Bulharska, a aj Kyjev bol v stredoveku nazývaný „staroslávnym“. Preslav Grad – Preslauburg – Pressburg alebo Pre-slawas-purch je Staro-slávny-hrad (burg), z čoho bolo neskôr skomolené a skrátene na Pressburg [1/142].

Bratislavský Hrad bol teda v 9. storočí staroslávnym, prastarým hradom. V čom mohla tkvieť jeho starobylosť a sláva? Hrad musel byť jednoznačne sídlom a centrom moci slovenských panovníkov od dávnych čias. Tieto slávne a dávne časy zachycujú aj najnovšie archeologické vykopávky.

28. augusta 2009 tlačová agentúra SITA zverejnila senzačnú správu [62]. Na bratislavskom hrade počas rekonštrukčných prác našli archeológovia zlatý poklad z rímskeho obdobia. Na mieste historickej jazdiarne na Severnej terase bolo objavené murivo rímskych stavieb s kvalitnou liatou dlažbou vykladanou drobnými kamienkami. V interiéroch dávnej stavby našli črepy z nádob amfor, porovnateľných z nálezov v Taliansku, medzi nálezmi boli aj úlomky skla, železné a bronzové predmety.

11. augusta o 11:27 brigádnik objavil prvú zlatú mincu, zlatý statér s nápisom Biatec. Vzápätí na to našli archeológovia poklad, ktorý tvorili zlaté statéry a strieborné tetradrachmy s nápismi Biatec a Nonnos. Tento unikátny nález je radený ako najreprezentatívnejšia stavba talianskeho charakteru (rímskeho) z obdobia prvého storočia pred naším letopočtom nachádzajúcim sa severne od Álp. Je zjavným pozostatkom kráľovského sídla - významného vojensko-hospodárskeho centra, zo slávnych čias pred naším letopočtom.

MORAVA

Morava z 9. storočia spomínaná vtedajšími aj neskoršími kronikármi a zemepiscami sa nachádzala na území dnešného východného Maďarska a severozápadného Rumunska (Sedemhradsko). Priamo nadväzovala na Moravu omnoho staršiu, ktorá pamätala na slávne časy Markomanov a ich vojny proti Rimanom. V podstate môžeme povedať, že od čias Marobuda až do konca 9. storočia vládli na tomto území takmer nepretržite Moravania a ich králi. Známy výrok Konštantína Porfyrogenetosa „*Magna Moravia*“ (v gréckom origináli „*megalé Morabia*“), prekladané ako Veľká Morava, bol zjavne narážkou na zašlú slávu Moravanov, v dávnych časoch Markomanmi nazývanými. Táto Svätoplukova veľká Morava sa svojou rozlohou pravdepodobne blížila k veľkosti Marobudovej ríše, ktorá sa rozprestierala na území dnešného Slovenska, českej Moravy, Čiech, Maďarska, severozápadného a juhozápadného Rumunska, Srbska, východného Rakúska, časti Chorvátska, Poľska a východného Nemecka.

Vlasatých Maravanov Rimania volali Marcomani. Toto pomenovanie charakterizovalo kult dlhých vlasov, zapletaných do vrkočov. Tento kult zjavne pretrvával stáročia, pretože o niekoľko storočí neskôr Bavorský geograf v diele *Descriptio civitatum et regionum ad septemtrionalem plagam Danubii* spomína (okolo roku 817) severne nad Dunajom Moravu, ktorú obývajú *Marhari*. V nej sa nachádzalo 11 miest. Druhú Moravu obývali *Merehani*, ktorí mali 30 miest [1/29] [5/154]. Moravanov tu teda nazýval *Marhari* a *Merehani*.

Marharov a *Merehanov* súdobi historici svorne považujú za Moravanov. Pomenovanie *Marhari* a *Merehani* však vysvetliť nevedia. Ak použijeme tú istú logiku, ako v prípade výrazu *Mar-coma-ni*, dospejeme k mimoriadne zaujímavému výsledku.

Bavorský geograf síce písal po latinsky, ale v civilnom živote určite používal jazyk neoficiálny (jazyk ľudu), blízky dnešnej nemčine. Je veľmi pravdepodobné, že slová *Marhari* a *Merehani* majú svoj pôvod v hovorovej reči, v ktorej takto označovali a rozlišovali dva síce príbuzne, ale samostatné národy (či časti) Maravy.

Marhari podobne ako predtým *Marcomani* rozdelíme na MAR-HARI. V nemčine sa slovom *haar* vyjadrujú - vlas, vlasy, chlpy, srst'. Výraz *haarig* znamená vlasatý. Obdobný výraz prevzala aj maďarčina do svojej slovnej zásoby, kde pod pojmom vlasatý nájdeme výraz *hajas*.

Opäť tu máme „vlasatých Maravanov“. Avšak tentoraz nie Germánov, ale už všeobecne uznaných Slovenov. Vysvetlenie môže byť len jedno. Pomenovanie Germán v časoch rímskych necharakterizovalo národnosť, či etnickú príslušnosť, ale s najväčšou pravdepodobnosťou šlo o pomenovanie obyvateľa obývajúcего územie menom Germánia. V každom prípade je nevyhnutné si uvedomiť dôležitý fakt, že Germáni za čias Tacita boli etnicky odlišní od tých, ktorým hovoríme Germáni v súčasnosti.

A aby to bolo ešte zaujímavejšie, porovnajme s oboma výrazmi (Marcomani a Marhari) slovenský výraz Moravania respektíve jeho staršiu podobu – Maravani a rozdelíme ho opäť tým istým spôsobom na Mar-a-vani. *Vani* respektíve *veni* v tamilčine, ktorej príbuznosť so slovenčinou je nesporná (Dr. Cyril Hromník), znamená - husté, zapletené vlasy; vlasy zapletené do vrkoča alebo veľký chumáč vlasov; teda dlhé vlasy, vlasy vo vrkoči alebo veľký chumáč vlasov zatočený vysoko na vrchu hlavy. Jedným slovom, VLASATÝ.

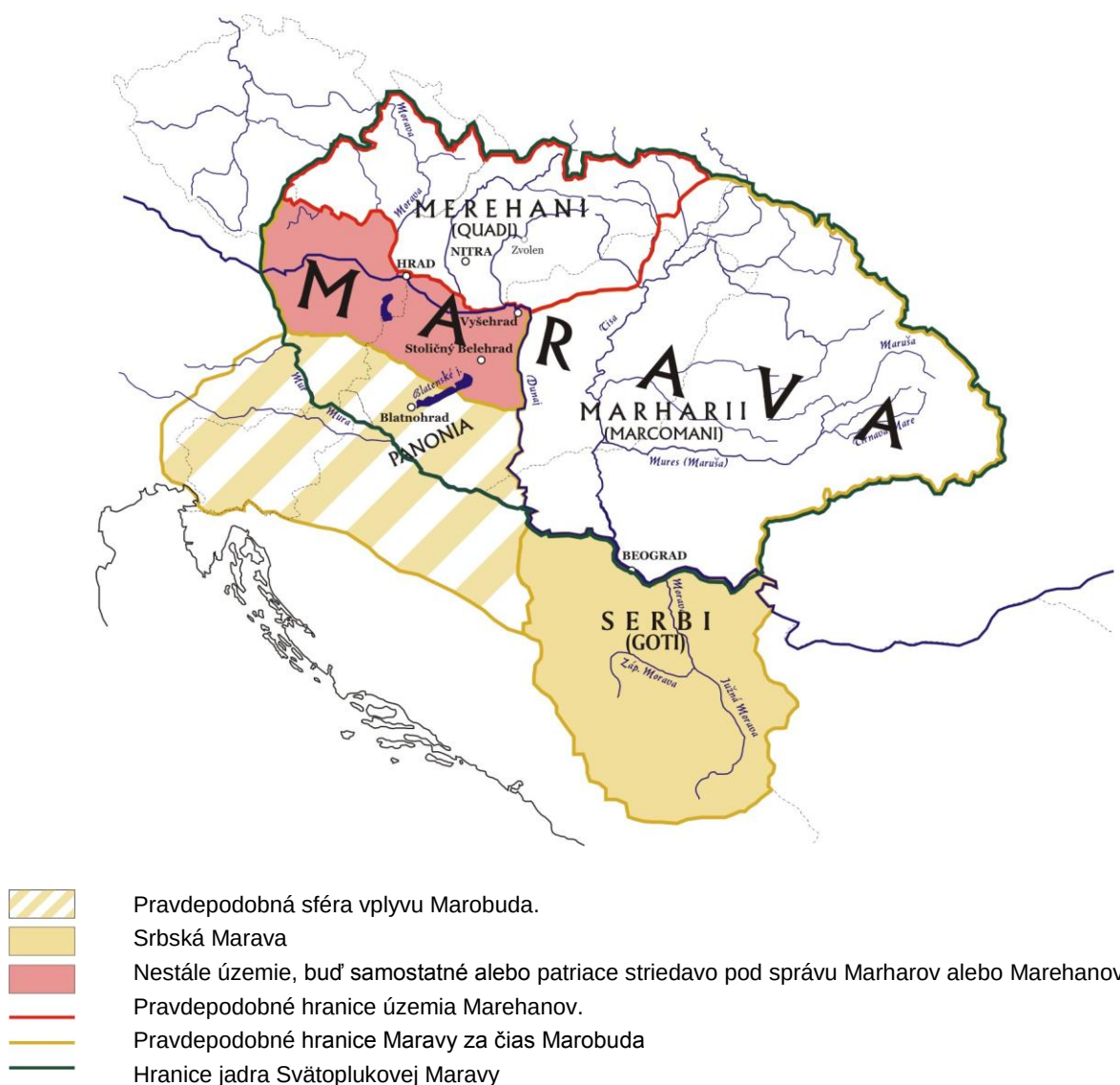
Markomani, Marhari a Maravani sú jednoznačne a nepopierateľne mená jedného a toho istého kmeňa Slovenov, ktorí žili na území Maravy v rozpätí tisíc rokov, a ktorých meno bolo odvodené od ich typickej národnej črty – dlhých vlasov zviazaných do chochola – vrkoča. *Comans*, *haarig* či *veni* majú ten istý význam v troch rozdielnych jazykoch, v latinčine používanej Rimanmi, v nemčine používanej Frankami a v tamilčine/slovenčine používanej Slovenmi.

Jazyk	Pomenovanie Moravanov	Rozdelenie	vlas, chlpy, srst'	vlasatý
latinčina	Marcomani	Mar-comani	coma [koma]	comāns
nemčina	Marhari	Mar-hari	haar	haarig
slovenčina/tamilčina	Maravani	Mar-a-vani	veni	veni

Nemenej zaujímavé je pomenovanie obyvateľov tej druhej Moravy – *Merehani* (*Marehani*). Opätovným rozdelením dostaneme *Mar-ehani* alebo *Mar-e-hani*. V prvej variante máme *ehani*, ktoré pripomína nemecké *ehe* – manželstvo, sobáš. V druhom prípade ak od *hani* oddelíme slovenskú

koncovku, dostaneme výraz *han*. V nemčine poznáme podobné slovo - *hang*, čo značí úbočie, stráň, svah; či *hängen* – visieť, lipnúť.

Máme teda dve Moravy, jednu v miestach, kde sa uchýlil Marobud pred Rimanmi – územie na východ od Dunaja (zadunajsko) - východné Maďarsko a Sedmohradsko, pravdepodobne aj Zakarpatsko, obývané *Marharmi*. Na tomto území sa podľa bavorského geografa nachádzalo 11 miest. Druhá Morava sa nachádzala v podhorí a pohorí (naddunajsko), na úbočiach a stráňach, ktorá príbuzenskými väzbami lipla (visela) na Morave prvej. Tu sa nachádzalo 30 miest, medzi inými aj praslávny, staroslávny hrad – Marobudon. „Druhú“ Moravu tvorilo územie takmer celého dnešného Slovenska, Moravy, časti Čiech a Poľska, východného Rakúska a severného Maďarska, obývané *Marehanmi*.

Výraz dve Moravy nie je možno najlepší, pretože v skutočnosti samozrejme išlo o jednu Moravu, územne členenú na dve časti. Na časť obývanú *Marehanmi*, potomkami Kvádov a časti Markomanov a na časť obývanú *Marharmi*, potomkami niekoľkých Slovenských (Suebských) kmeňov, ktoré tam na čele s Markomanmi sústredil Marobud.

Marobud sa rozhodol vzdialiť svoj národ od rímskych hraníc, opustil svoje bývalé sídla a postúpil do vnútrozemia. Valleius Paterculus bol priamym účastníkom rímskych vojenských akcií na strednom Dunaji a preto poznal veľmi dobre kraje i okolnosti o ktorých písal. V jeho Dejínach Ríma spomína [5/149]:

Okrem kmeňa Markomanov nebol v Germánii už nijaký kmeň, ktorý by Rimania mohli poraziť. Tento kmeň pod velením Marobuda opustil svoje bývalé sídla, postúpil do vnútrozemia a usídlil sa v rovinách obkolesených Hercýnskym lesom... Všetky susedné kmene si buď vojensky podrobil, alebo ich dostal do područia zmluvami.

Svoje nové sídlo premiestnil z oblasti, ktoré pôvodne obývali Markomani t.j. dnešného západného Slovenska, severného Maďarska a západného Rakúska a premiestnil ho na západ od Dunaja medzi riekou Tisu a povodie Mures. V pôvodnej vlasti však zostala významná časť Markomanov, sústredená okolo posvätného mesta Parienna (Nitra) a starobylého mesta Marobudon (Bratislava - Hrad).

Koncom IV. storočia Paulus diakon spomína, že markomanská kráľovná Britigil požiadala Sv. Ambróza milánskeho, aby poslal do jej krajiny vierozvestcov. Nitriansky biskup Vurum (1827 – 1838) v dejinách nitrianskeho biskupstva tvrdí, že táto kráľovná sídlila v Nitre a že jej potom Ambróz poslal za biskupa do Nitry svojho učeníka Sunniassa [41].

Neskorší vládcovia Maravy si na toto územie robili nároky a brali ho ako integrálnu súčasť územia Markomanov (Marharov). To bolo pravdepodobne aj príčinou sporu quádskeho Pribinu podporovaného frankami a markomanského Mojmíra, ktorý vyústil vyhnaním Pribinu z Maravy.

Pozostatky tohto veľkého sťahovania možno nájsť aj v súčasnosti v podobnosti geografických názvov západného Slovenska a severozápadného Rumunska (Sedmohradsko): Devín – Deva, rieky Morava – Mures; rieky Trnava – Tîrnava, Trnava - dedinka Tîrnăveni, Zlatníky – Zlatna, Baraolt (Barot) – Brodské, Bahnea – Bohunice, Bistrița [Bistrica] – Bystrica, Lăpușna – Lapáš, Dumbrăveni – Dúbravy,

O jednoznačnosti tejto lokalizácie Moravy svedčia pramene historické, geografické a vojensko-politické.

Historické pramene.

V spise o spravovaní ríše spísanej Konštantínom Porfyrogenetosom (10. storočie) sa v súvislosti s Moravou spomína:

V susedstve Turkov (v súčasnosti si hovoria Maďari) sídlia tieto národy: na ich západnej strane je krajina Frankov, na severe sídlia Pečenehovia a na južnej strane je (Veľká) Morava, totiž krajina Svätoplukova, ktorú títo Turci úplne spustošili a zaujali. Zo strany hôr susedia s Turkami Chorváti.

Turkické kmene (medzi nimi aj Maďari) v tom čase kočovali v približne oblasti dnešného Maďarska, medzi riekami Dráva, Dunaj a Tisa. Zo západu mali Frankov, z juhu horstvo dnešnej Bosny a Hercegoviny obývané Chorvátmi a na severe za karpatským oblúkom sídlili Pečenehovia.

Staromaďarským (tureckým) náčelníkom sa však nepodarilo vojensky ovládnuť celú karpatskú kotlinu, ich doménou ostal dnešný Alföld - nížina. Z územia súčasného Slovenska postupne ovládli iba časť Žitného ostrova a nížinatý pás na juhu. Oblasť východného Slovenska neobsadili ani do konca 10. storočia [2], preto ak Konštantín Porfýrogenetos spomína Moravu - krajinu Svätoplukovu, ktorú *títo Turci úplne spustošili a zaujali*, nemožno uvažovať o Morave, ktorej jadro tvorila dnešná česká Morava a západné Slovensko, ale jednoznačne o Morave, ktorej územie sa rozkladalo vo východnej časti karpatskej kotliny, v povodí rieky Tisa a Mures.

Opis Germánie, ktorým anglosaský kráľ Alfréd Veľký (871-900) doplnil anglosaský preklad diela Pavla Orosia, spomína aj krajiny a národy susediace s Moravanmi:

...a na juh od nich, na druhej strane rieky Dunaja, je krajina Korutánsko (land Carendre), južne k horám, zvaným Alpy... Potom na východ od krajiny Korutáncov (Carendran londe), z tamtej strany pustiny (westenne), je krajina Bulharov (Pulgara land). A na východ od nich je krajina Grékov.[3/71]

Krajina Bulharov je jednoznačne situovaná „z tamtej strany pustiny“. Z tamtej strany, teda z opačnej strany pustatiny. Výraz pustatina sa preniesol aj do súdobého maďarského jazyka ako pusztá [pusta], čiže pustá, opustená krajina, ktorá v tom čase po nájazdoch lúpeživých tureckých kmeňov bola takmer vyľudnená (východná časť karpatskej kotliny). Časť obyvateľstva sa pravdepodobne utiahla viac do hôr smerom k hraniciam Bulharskej ríše, časť sa premiestnila do oblasti dnešného severného Srbska a Chrovátska – dnešná Vojvodina a Slavónia a časť putovala na sever do oblasti Matry, na juh dnešného stredného Slovenska, o čom svedčí jazyková príbuznosť stredoslovenských nárečí s jazykmi južných Slovanov a naopak, zjavná odlišnosť od nárečí západného a východného Slovenska, ktoré sú navzájom príbuznejšie.

Situovanie Bulharska potvrdzujú aj Anály Franskej ríše [5/148], kde sa pri roku 827 uvádza:

Bulhari na lodiach prepravili svoje vojsko cez Drávu a ohňom a mečom spustošili územia v Panónii žijúcich Slovanov (Slovenov) a po vyhnaní ich vojvodov nad nimi ustanovili svojich správcov.

Bulhari sa zmocnili časti Maravy - jej južnej časti (zhruba dnešné Srbsko na juh od Dunaja) odkiaľ prenikli do Panónie. Ak by susedili s Maravou na rieke Tise alebo Dunaj, ako je to veľmi často

interpretované, nevpadli by do Panónie cez Drávu, ale cez Dunaj, odkiaľ by to mali bližšie aj jednoduchšie.

Fuldské anály pomerne podrobne popisujú vzájomné potýčky a vojenské výpravy medzi Moravou a Franskou ríšou. O roku 892 sa môžeme dočítať[5/163]:

Kráľ (Arnulf) sa po víťazstve na Frankami vrátil do Alamanska, kde na kráľovskom dvorci v Ulme dôstojne oslávil Vianoce. Odtiaľ sa vybral na východ v nádeji, že mu vojvoda Svätopluk príde v ústrety. On však odmietol podľa zvyku prísť ku kráľovi, poprel sľúbenú vernosť a všetky predchádzajúce sľuby. Kráľ sa preto rozhneval a v Hengstfelde sa radil s vojvodom Braslavom. Okrem iného bol zvedavý, kedy a kde by mohol vtrhnúť do krajiny Moravanov. Dohodli sa na tom, že do ich kráľovstva vpadne s tromi vojenskými zbormi. Kráľ naozaj zhromaždil Frankov, Bavorov i Alamanov a v júli sa vypravil proti Morave. Tam sa zdržal počas štyroch týždňov s takým množstvom vojska – a ešte mu prišla na pomoc výprava Maďarov – že mohol celé územie spustošiť požiarom.

Odtiaľ tiež vyslal v septembri svojich poslov s darmi k Bulharom a k ich kráľovi Vladimírovi, aby obnovili predchádzajúci mier. Žiadal tiež, aby Moravanom nedovolili nakupovať od nich soľ. Poslovia sa však nemohli pre nástrahy vojvodu Svätopluka vydať na cestu po pevnine, ale sa z Braslavovej dŕžavy plavili loďou po rieke Odre až po Kulpu a potom po prúde Sávy do Bulharska. Tam ich kráľ dôstojne prijal a v máji sa vrátili späť tou istou cestou, ktorou prišli.

Braslav bol poverený správou Sávie, rozliehajúcou sa medzi riekou Sáva a Dráva. Ak by sa Morava nachádzala v povodí dnešnej moravskej Moravy, bolo by mimoriadne čudné prečo by sa radil s Braslavom o tom kedy a kde vtrhnúť do krajiny Moravanov. Lenže Morava sa nachádzala na území neskoršieho Sedmohradska a východného Maďarska, v susedstve Panónie a Sávie. Je preto logické, že sa Arnulf radil práve s Braslavom, ako s najbližším susedom Moravanov.

Na území Moravy sa zdržal počas štyroch týždňov s obrovským vojskom a s maďarskými posilami. Muselo ísť teda o územie pomerne rozsiahle, pretože ani po štyroch týždňoch nielenže nemal krajinu pod kontrolou, ale zjavne musel čeliť množstvu nástrah, ktoré mu Moravania neprestajne pripravovali. Zmohol sa len na to, že celé územie spustošil požiarom. Vzápätí na to posla k Bulharom poslov, ktorí sa však nepustili do svojho cieľa po pevnine, ale naokolo po rieke Sáve, cez Braslavovu dŕžavu, ďaleko od hraníc Panónie i samotnej Moravy (sedmohradskej).

Ak by poslovia mali putovať do Bulharska z moravskej Moravy, museli by sa plaviť po Dunaji, alebo po súši naprieč dnešným Maďarskom a Rumunskom, čo sa však v análoch nespomína. Ani v jednom ani v druhom prípade by ich však nemohol Svätopluk ohrozovať, pretože by sa nachádzali ďaleko mimo územia a vplyvu moravskej Moravy.

Arnulf prostredníctvom poslov žiada Bulharov, aby Moravanom nedovolili od nich nakupovať soľ. Na základe tejto vety sa mnohí domnievajú, že územie dnešného západného Rumunska a východného Maďarska až po Dunaj ovládali Bulhari, pretože na severe Rumunska v Marmaroši (maď.-Máramarossziget, rum. – Sighetul Marmatiel) sa nachádzajú ložiská kamennej soli v tých časoch už pomerne známe. Ak žiada, aby nepredávali soľ, usudzuje sa, že museli kontrolovať spomínané solné bane. Avšak v uvedených fuldských análoch sa pred tým spomína, že Arnulf celé územie spustošil požiarom, to znamená všetko, čo sa nedalo obrániť, čo nebolo obohané priekopu a palisádou. Bane nikdy neboli chránené voči nájazdom nepriateľa a teda je viac než pravdepodobné, že Arnulf v zlosti, že nepokoril svojho protivníka, dal okrem iného zničiť aj solné bane na severe Moravy v Marmaroši. Bulhari nepotrebovali bane na soľ, pretože mali bezproblémový prístup k akémukoľvek množstvu soli, ktoré mohli získavať pomerne jednoduchým a bezpracným spôsobom – odparom slanej morskej vody na pobreží Čierneho mora respektíve Jadranského mora, ku ktorému mali prístup po obsadení srbskej Moravy.

Soľ zaiste bola a aj je dôležitá vo výžive jedinca, dokonca je nevyhnutnou súčasťou kvalitného chovu koní, avšak nie je až tak dôležitá, žeby sa bez nej nedalo nejaký čas vydržať. Arnulf určite neočakával, žeby Moravania bez soli boli vydaní osudom do jeho nemilosti. Zmienka o soli naznačuje, že tu išlo o čosi úplne iné, pretože inak by požadoval od Bulharov, aby neposkytli Moravanom kone, zbrane prípadne statok či potraviny – všetko to, čo mohlo vyplienenej krajine a jeho obyvateľstvu chýbať. Je zjavné, že Moravania napriek nájazdom mali okrem soli všetkého nadostač.

Naši predkovia vždy vítali cudzincov vzácnymi darmi - chlebom a soľou, čím dávali najavo dôležitosť tohto nerastu v ich živote. Je pravdepodobné, že obmedzením soli na Morave, chcel dosiahnuť aspoň akési morálne pokorenie Moravanov, spôsobením nedostatku posvätnéj soli, keď ako dobyvateľ uspel len ako podpaľač. Ľudská pýcha v živote veľkých vojvodcov, ale i malého človeka generuje častokrát tie najnezmyselnejšie reakcie, ktoré okolie či história niekedy len ťažko dokážu pochopiť.

Obmedzenie množstva soli na území Maravy však mohol mať ešte jeden aspekt. Je známe, že Maravania nerazili žiadne peniaze. Avšak je dobré ak tovarovú výmenu zjednoduší nejaký všeobecne akceptovaný ekvivalent, ktorý zároveň má vlastnú reálnu hodnotu (spotrebnú hodnotu). Archeológia dokladuje existenciu sekerovitých hrívien, no čo už archeológia môže doložiť len veľmi ťažko, je existencia soli, ako všeobecného platidla.

Kamenná soľ sa ťažila, uskladňovala a bola predmetom obchodu. Soľ potreboval a potrebuje každý, a svojou povahou je priam predurčená ako platidlo. Je to nerast, čas nemá na jeho kvalitu žiaden vplyv a je potrebný pre život. Tým, že sa to platidlo aj spotrebovávalo (na rozdiel od zlata a striebra), mohlo pri nedostatku soli dôjsť k určitým hospodárskym obmedzeniam, čo pravdepodobne aj bolo Arnulfovým cieľom. Rozprávka „Soľ nad zlato“ má zjavne racionálny pôvod v starých dejinách Slovenov.

Johannes Aventinus (*1477 - †1534) vo svojej práci Letopisy Bavorov IV, XX 13 [22/367] uvádza:

Avšak vrátim sa k Maďarom: ti blúdiaci po tri roky po území východnej časti veľké Germánie a po území oboch Sarmatií, prešli medzi veľmi divokými národmi po rozsiahlych pustinách i hvozdoch a hľadali si obživu v koristení, lúpežení a lovu. Až v štvrtom roku dosiahli od Arnulfa stálych sídel. Vtedy vpadnú do Dákie – tá sa tiahne spolu s Dunajom na východ – za riekou Tisu. Povraždí a zničí Avarov a Húnov (o nich sme sa zmienili, že boli vytlačení a zahnaní z Norika a z Panónií Pipinom a Bavormi) a obsadia ich zem a doposiaľ ju držia. Vtedy národ i meno Avarov a Húnov vzali aspoň v Európe za svoje. Sídliť tu u Dunaja a bývali jednak v Dákii, jednak v Panóniách a v Noriku, päťstodeväť rokov až po tú dobu. Vtedy tiahou Maďari postihnú skôr skazou než porážkou tak isto Venedov, ktorí obývali Dákiu a boli poslušní moravského kráľa Svätopluka, podrobia si celú Dákiu a tú až doposiaľ nazývajú „Uhorskou vo Veľkej Germánii“.

Johannes Aventinus zreteľne uvádza, že Venedi (Sloveni) obývali Dákiu „a boli poslušní moravského kráľa Svätopluka“. Okrem iného tiež uvádza, že Maďari „Sídliť tu u Dunaja a bývali jednak v Dákii, jednak v Panóniách a v Noriku, päťstodeväť rokov až po tú dobu.“, t.j. do čias, kedy Johannes Aventinus písal svoje dielo. Celý čas teda obývali Alföld, karpatskú pustatinu, s príslušnými územiami, pričom do vojnových stretov sa zrejme nepúšťali, pretože Maďari Venedov (Slovenov) v Dákii postihli skôr „skazou než porážkou“. Znamená to, že svojou prítomnosťou v strede krajiny Slovenov navzájom odcudzili, čo spôsobilo samostatný historický vývin v neskoršom období.

Zaujímavý je aj popis Dákie, kde hovorí, že Dákiu až doposiaľ nazývajú „Uhorskou vo Veľkej Germánii“. Z tejto zjavne nenápadnej poznámky vyplýva, že ešte v 16. storočí, za čias Aventinusa, sa tomuto územiu hovorilo Veľká Germánia. Podľa všeobecne uznávaných predstáv toto územie obývali Sloveni už minimálne tisíc rokov. Za ten čas sa pojmy Germánia a Veľká Germánia museli stratiť, ibaže by Germáni ešte stále obývali túto časť Európy, a obývajú ju až dodnes.

Nanajvýš zarážajúce je, že pôvodný latinský text neobsahuje žiaden výraz Maďar, Mogor ani nič podobné. Český preklad z latinčiny je nasledujúci: Ugros (lat.) – Maďarům (čes.), Ugri (lat.) – Maďari (čes.), Ungaria (lat.) – Uhry (čes.). Je nepopierateľné, že ešte v 16. storočí výraz Maďar neexistoval. Z toho je zjavné, prečo sa tak zaťato držia svojho pojmového slovníka, kde Uhor znamená Maďar. Ak by tomuto tak nebolo, maďarská identita by sa scvrkla na nejakých cca 200 rokov a to je pre ich ideológov neprijateľné. Tento pojmový guláš Maďarom uberá schopnosť triezveho náhľadu na skutočné dejiny ich vlastného národa.

Geografické pramene.

Na území vtedajšej Moravy žilo slovanské obyvateľstvo, po ktorom zostalo množstvo geografických názvov. Názvy je dnes možné vystopovať žiaľ len prevažne z Rumunskej strany, pretože maďarské územie prešlo v období po roku 1848 tvrdou maďarizáciou nielen čo sa týka obyvateľstva, ale aj názvov obcí, miest, či prírodných útvarov.

Konštantín Porfýrogenetos stotožnil Veľkú Moravu s povodím riek Mureš, Kriš a Tisa. Rieka Mureš (Murava - Morava) tečie naprieč územím vtedajšej Moravy a na území dnešného Maďarska sa vlieva Tisy. V rumunskej časti nesie meno Mures, na maďarskej sa názov tej istej rieky mení na Maros. Na opačnej strane vtedajšej Veľkej Moravy, na území dnešného Rakúska v pohorí Nízke Tatry pramení rieka Mur. Po prechode hraníc, na Slovenskej strane sa jej názov upravuje na Mura (Mora – Morava). Na severnej hranici Svätoplukovej Veľkej Moravy sa nachádza súčasná rieka Morava pretekajúca územím dnešnej Moravy a na juhu, v Srbsku sa nachádzajú Západná a Južná Morava.

Al-Mascudí, arabský historik a zemepisec vo svojom encyklopedickom diele „Kitám murúdz az-zahab va macádin al-džauhar (Ryžoviská zalata a bane na drahokamy)“ pomerne obširne opisuje Slovanov. Medzi inými spomína [5/238]:

...Potom je tu kmeň, ktorý sa volá Muráva, potom kmeň Churvatín (Chorváti), potom Sásín, potom kmeň Chuššánín a napokon kmeň Barándžábín...

Vodné toky, ktoré v súčasnosti nesú názov Morava, Mur, Mura, Mures, Maros sú najjednoduchším dôkazom územnej rozlohy veľkej Moravy. Magna Moravia je iba akési prirovnanie k slávnej starobylej Marave, ktorej sa svojou rozlohou Svätopluková ríša blížila. Na tomto obrovskom území nachádzame množstvo miest a obcí, ktoré vo svojom názve nesú kúsok starobylej Maravy. Rumunský Tirgu Mures, ďalej chorvátsky Maribor, rakúsky Murau, Mureck, slovinská Murska Sobota, vojvodinská Moravica, rumunská Moravita, či na severe Rumunská pohorie Maramures.

Morava (Marava) z čias Pribinu a kráľa Svätopluka už bola čo sa týka rozlohy do značnej miery zredukovaná, no napriek tomu ešte stále rozľahlá. Zo severu na juh ju pretínala rieka Tisa, do ktorej z východu ústili rieky Kris (Kríž) a Mures.

Rieka Kríž vytvára pomyselný kríž tvorený riekami Körös, Sebes-Körös a Berettyó; podľa čoho aj dostala pomenovanie – Kríž. Na maďarskej strane sa nazýva Körös[köröš] na rumunskej strane Crisul Alb, Crisul Negru a Crisul Repede. V rumunčine výraz *cris* či *crisul* neznamena nič. Ak však odstránime rumunskú koncovku *ul* dostaneme Cris [Kris], čo je slovenský Kríž. Po rumunsky kríž sa povie *cruce* [kruče]. Slová objavujúce sa za Crisul, sú už v rumunčine zreteľne čitateľné: Alb – biely, negru – čierny, repede – rýchly, prudký. Dostávame tak Slovensko – rumunský mix, ktorého výsledkom sú názvy riek: Biely Kríž, Čierny Kríž a Rýchly kríž.

Do rieky Mures sa vlieva rieka menom Tírnava (Trnava), ktorá sa ďalej rozdeľuje na Tírnava Mică a Tírnava Mare. Tírnava opäť v rumunčine neznamena nič (ani čiastočne *tír* či *tírn*) avšak *mică* značí sľuda a *mare* veľký, silný. V slovenčine je Trnava – Trnava odvodená od slov trň, trnistý, trňava; čo je charakteristické pomenovanie vodného toku husto obrasteného trnistými kríkmi.

Na juhu Svätoplukovej Moravy, severne od Transylvánskych álp sa nachádzajú pohoria Muntii Cerna (Čierne pohorie), Muntii Poiana Rusca (Ruská Poľana), medzi ktorými tečú rieky Cerna (Čierna) a Bistra (Bystrá). Ďalej pokračuje pohorie Muntii Vîlcă (Vilk – vlk po rusínsky), Muntii Sebes (Šebeš).

Na severe sa nachádzajú pohoria Bistrița Năsăud [Bistrica], Muntii Mezes (Mezeš), rieka Crasna (na maďarskej strane Kraszná) i pohorie Muntii Crasna (Krásna) a veľké pohorie Maramures.

Samotný názov Maramures je zaujímavý. Na prvý pohľad sa natíska preklad Veľká Morava, avšak v rumunčine veľký, veľká sa povie *mare* (mn.č. *mari*), takže výraz veľký pravdepodobne musíme zavrhnúť.

Do úvahy prichádza ešte slovo *mărar* – kôpor, no pravdepodobnejší je originálnejší (pôvodnejší) názov MARA-MUR-ES. MARA – Marava, MUR - múr, ES – románska koncovka z latinského *mŭrus* (múr, násyp, hradba, záštita, ochrana). V starej rumunčine sa pre múr požíval aj výraz *mur*, bez románskej koncovky. Latinské slovo *mures*, je pravdepodobne odvodené od slovanského mŭr. Nasvedčuje tomu ďalšie latinské slovo *mŭrarius* (murár).

V slovenčine názvy mnohých mužských profesií končia na –ár, tesár (faber, tignarius), drotár (ductor), farbiar (infector), farmár (colonus), rybár (piscator). Latinské *mŭrarius* obsahuje slovanský výraz murár + koncovku –ius. Ak by slovo murár bolo prevzaté z latinčiny, bolo by prevzaté v plnom znení alebo s pridaním slovenskej koncovky –ár (*murariusar*), prípadne pomocou koncovky používanej pri slovách importovaných do slovenčiny, vyjadrujúce profesiu –ista (*murariusista*), obdobne ako je tomu pri slovách tankista, hokejista, parašutista, basketbalista, terorista atď.

Opak je však pravdou. Slovenské slovo murár má latinskú koncovku –ius. Obdobné pravidlo platí aj v prípade tesár – *tignarius*. Tesár je staré slovenské slovo, ktoré má nepochybný spoločný pôvod v tamskom slove *tassar* (tesári), odkiaľ sa cez slovenčinu (slovančinu) dostal do latinčiny. Určite nie naopak.

Murár má však v latinčine ešte ďalšie dva výrazy: *faber* a *caementarius*. *Caementarius* – cementár –ius je opäť ďalšie slovenské slovo s latinskou koncovkou (polatinčené), pretože cementár je človek pracujúci s cementom. Ak by sme v tejto súvislosti považovali aj výraz *faber* ako o pôvodne slovenskom slove, najbližšie významovo i profesijne je k nemu slovo *farber* (farbiar). *Farb-er* je človek, ktorý používa farbu, čiže natierač alebo maliar. V tomto prípade je koncovka slovenská s tým, že písmeno r (medzi -a a -b) sa časom stratilo. A keďže *faber* okrem murára vyjadruje v latinčine aj

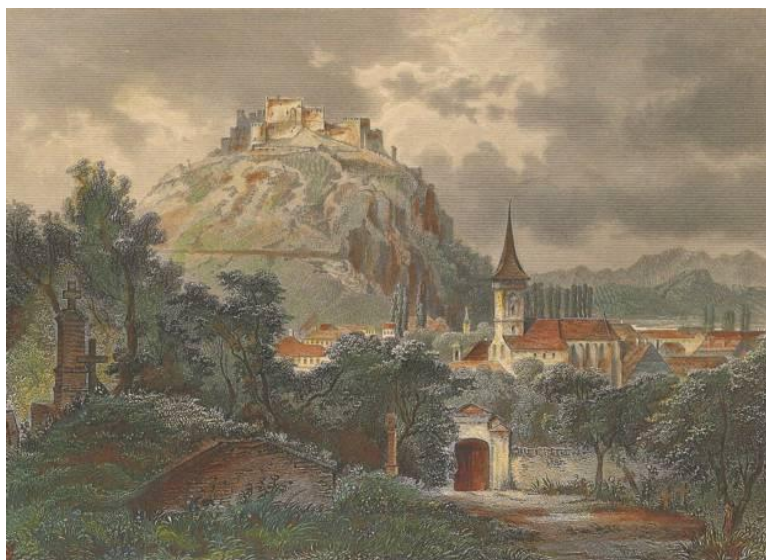
remeselníka alebo výtvarného umelca, je dedukcia nepochybne správna. Je potrebné poznamenať, že slovo farba sa latinsky povie *color* alebo *pigmentum*, a teda zjavne nepochádza z latinčiny.

Ak zostavíme v postupnosti profesie súvisiace s murárom, dostaneme zaujímavý výsledok – *caementārius* (cementár) pripraví cement, maltu; *mūrārius* (murár) postaví múr; *faber* (farber) múr vymaľuje.

Okrem prírodných útvarov sa na území bývalej Moravy nachádza veľké množstvo miest a dedín, ktoré nesú rýdzo slovenský či slovanský názov, častokrát dokonca aj so slovenskou koncovkou.

Na rieke Mures sa nachádza pomerne veľké mesto Tirgu Mures (Tirgu – Targ – Trh - Trhovište, Mures – Morava; Moravské Trhovište príp. Moravský Trh), ktorý Maďari nazývajú Marosvasarhely, teda doslova Moravský trh. Je nutné podotknúť, že v rumunčine sa trh povie *tirg* ale aj *piață* (čítame *piacö*). Prvá časť názvu mesta je teda čitateľná aj v rumunskom jazyku avšak Mures neznamena nič (ak neberieme do úvahy, že sa tak volá rieka, na ktorej mesto leží). Podobnosť rumunského *tirg* so slovanskými *targ* (pol.), *tarh* (šar.) či trh je zarážajúca, avšak slovanských a zvlášť slovenských slov v rumunskom jazyku nachádzame pomerne veľa.

Na brehoch rieky Mures sa rozkladá aj starobylé mesto Deva, v ktorom stálo opevnenie už za rímskych čias. Deva pripomína slovenský Devín nielen svojím rýdzo slovenským názvom, ale aj situovaním hradu na strmom návrší, nad riekou Mures (Moravou).

Hrad deva

Hrad deva

V povodí Mures ďalej nachádzame dediny Radna (Rodná), Lipova (Lipová), v povodí rieky Tírnavá dedinky Tírňaveni (Trnava - Trnavani) [58/290 Db59], Tírnavá (Trnava) [58/290 Db60], Tírnova (Trnava) [58/289 Ca59], Bahnea (Bahnice či Bahnisko, prípadne Bohnea ako Bohumice) a Dumbrăveni (Dúbrava - Dúbravani). *Dumbravă* značí v rumunčine háj, dúbravu (od slova dub) avšak dub sa po rumunsky povie stejár.

Na juhu sa nachádzajú ďalej rieky Bîrzava a Beregsaul. Z tejto oblasti spomeňme len mestečká a dediny s názvami takmer rýdzo slovenskými: Moravita, Oravita, Brad (Brod), opäť Tírnova (Trnava)

Bogata (Bohatá) – bogat(rum.) – bohatý, bogătas(rum.) – boháč, bogăție [bogäcie] (rum.) – bohatstvo; jedno z mnohých slovenských slov, ktoré sa dostali do súdobej spisovnej rumunčiny

Săliște [Salište] (Solište), rumunsky soľ povieme sare, săruri; solná baňa – salină

Orlat (Orlov), orlat rumunsky neznamená nič, najbližšie slovo je orologlu (orloj); rumunsky orol povieme vultur

Ludoș [Ludoš] (Ľudový) – v rumunčine neznamená nič, neexistuje ani výraz blízky;

Poplaca [Poplaka] – poplakac (šar.) – oprat'; poplakať – nariekať, plakať

Slimnic [Slimnik] (Slamník alebo Slivník)

Ruși (Ruský), Slatina, Babeni Bistrița (Babská-Babenská Bystrica)

Severne od rieky Mures sú to dediny Rosia (Ruská), Zlatna (Zlatná), ďalšia obec s názvom Lapusna (Lopušná), Rosia, Bistrița [Bystrica] (Bystrica) ležiaca na rovnomennej rieke Bistrița, Toplita (Topolné), Bistrița Birgauluj, Petrova, Crasna (Krásna).

Pri maďarských hraniciach sa nachádzajú mestá ktoré majú pravdepodobne tiež slovanský pôvod: Cluj [Kluž] (Kaluž), Arad (Hrad) a Oradea (Hradea – Hradová).

Východne a južne od Transylvánskych álp sa nachádza rieka Slanic (Slanec) prameniaca v pohorí Covasna (Kováčňa), mestečká Slanic, Băile Slanic (Biely Slanec), Moreni, Tirgoviste (Trhovište), Crivina (Krivina), Cujmir (Čujmír), Poiana Mare (Veľká Poľana), Brabova (Hrabová), Serbanesti

(Srbsko, Srbovo), Brezoi (Brezová), Baleni Sirbi (Bieli Srbi), Topoloveni, Gura Teghii (Hora), Predeal (Predel), Vintila Voda, a opäť Covasna (Kováčňa).

Vojensko-politické argumenty.

Veľkomoravská ríša (respektíve MARAVA) bola dobre známa i arabským historikom a geografom a to nielen pre to, že jej stredom i po jej okrajoch (Sliezko a Vislansko) prechádzali dôležité obchodné cesty, ale i preto, že to bol významný politický útvar v Európe. Perzský historik Abú Sacíd Gardízi († asi 1039), ktorý nadviazal na správy Ibn Rusru, sa v k nihe „Ozdoba dejín (Zajn al-achbár)“ nazdáva, že Veľkomoravská ríša sa nachádza desať dní cesty na sever od podunajských Bulharov za veľkým horským oblúkom (za Karpatmi). Obyvateľov Veľkej Moravy opisuje ako veľký národ (početnejší ako Byzantínci), ktorý sa oblieka podobne ako Arabi a ich vojenská sila bola podľa niektorých ďalších arabských autorov pozoruhodná [5/228].

Ak by jadro Veľkej Moravy tvorilo územie dnešnej Moravy (súčasť Českej republiky) a západného Slovenska, bolo by to územie príliš malé pre národ, ktorý „*bol početnejší ako Byzantínci, a ktorého vojenská sila bola pozoruhodná*“.

V tom čase sa o priazeň ríše Maravy (obývanej Slovenmi), resp. o jej územie uchádzali ako Franská ríša tak i ríša Byzantská. Muselo ísť teda o pomerne rozsiahlu oblasť s dobre organizovaným politickým aj vojenským zázemím, ktoré sa muselo nachádzať na pomedzí medzi týmito silnými rivalmi. Ak by sa Morava a následne Veľká Morava nachádzala na území dnešnej Moravy a západného Slovenska, táto Morava by nikdy neskôr nemohla byť nazývaná Veľkou Moravou a toto maličké územie by sa stalo súčasťou Franskej ríše tak, ako to postihlo napríklad slovanské Korutánsko.

Nezanedbateľná bola aj vojenská sila, ktorú demonštroval Svätopluk, keď niekoľkokrát dokázal odolať franským okupačným vojskám a nielen to. Dokázal k svojmu územiu pripojiť ďalšie územia obývané Slovanmi, ktoré patrili pod sféru záujmov Franskej ríše. Územie západného Slovenska a dnešnej Moravy by len ťažko dokázalo zabezpečiť požadovanú ľudskú silu nevyhnutnú k získaniu vojenskej autority, ktorú Veľká Morava v tom čase požívala.

Územie Maravy a sa stalo predmetom mocenského boja, reprezentovaného cirkevnými hodnosťami Ríma a Byzancie. Svedčí o tom vyslanie vierozvestcov Cyrila a Metoda, a zo strany Ríma prijatie slovenčiny ako štvrtý liturgický jazyk. Bol to politický krok s cieľom nakloniť si Slovenov (Maravanov), ale zároveň poznanie a vedomosť, že týmto jazykom hovorí obrovské množstvo vtedajšieho obyvateľstva Európy. Od Álp po Carihrad a na sever až k Baltickému moru.

Viacerí arabskí autori píšú o jednom slovanskom jazyku, spoločnom dorozumievacom prostriedku Slovanov v 8., v 9. a v 10. storočí. Tento jazyk bol podľa Arabov dôležitý, lebo sa ním naučili hovoriť aj Byzantínci a Frankovia [5/228].

Neskoršie Uhorské kráľovstvo v podstate územne kopírovalo rozlohu Veľkej Moravy, mierne oklieštené na západe o časť územia obývaného Slovenmi, ktoré si medzi seba rozdelili českí Přemyslovci (zhruba územie dnešnej Moravy) a Franská ríša (východné Rakúsko). Južnú časť Maravy (Srbsko) zabralo už skôr Bulharsko.

Marava (Morava) ako predchodca Uhorska tiahla k pravoslávneému východu. Pápež si neprial vzkriesenie ríše Moravskej, dobre si pamätajúc odpor Maravanov počas markomanských vojen, ovládnutie Talianska maravskými Ostrogótmí i koketovanie Maravanov s Východorímskou ríšou, preto bolo žiaduce destabilizovať a následne pokoriť slovenský živel. K tomuto účelu výborne poslúžila kočovnícka horda Ugrov (Turkov), ktorá sa pôvodne s povolením maravských kráľov, usídlila na nížinách v strede Uhorska.

Staromaďarské etnikum ovládalo Alföld, uhorskú nížinu, ktorá bola síce hospodársky najzaostalejšou časťou neskoršieho veľkého Uhorska (v dôsledku staromaďarského vpádu i v dôsledku toho, že ju obývalo staromaďarské etnikum, hospodársky i kultúrne najzaostalejšie), ale zároveň spolu so svojimi nomádskymi obyvateľmi z priestorového hľadiska bola v centre diania, ovládajúc hlavnú obchodnú a komunikačnú tepnu celej kotliny - veľrieku Dunaj.

Po desaťročiach kočovníckeho pohanského rozvratu na strednom Dunaji, sa Rímu naskytla vynikajúca príležitosť, ako sa pod pláštikom viery zmocniť obrovského územia, ktoré mu celé storočia tvrdo odolávalo. Viera v boha, viera v rímsky výklad tejto viery, zavedenie po vzoru svetských praktík - vazalaského systému riadenia a direktívna centralizácia tejto cirkvi, urobila zo západnej rímskej cirkvi silný a dravý mocenský nástroj, v ktorom viera bola len zámienkou na uplatnenie kolonizácie nových území.

Centrálna pozícia maďarského etnika na území Maravy bola pre Rím priam ideálna. V prvom rade pôsobila (pôsobí aj v súčasnosti) destabilizujúco voči pôvodnému obyvateľstvu, ktoré vplyvom cudzorodého prvku v jeho samom strede stratilo akcieschopnosť jak vojenskú tak aj politickú. Výberom vedúcej osobnosti s pomedzi tohto zaostalého etnika dokázali pacifikovať umiernenú časť staromaďarských kočovníkov, ktorá aj po prehratej bitke pri Lechu stále predstavovala potenciálnu hrozbu, a zároveň politicky pokorili domáce slovenské kniežatá.

K tomuto cieľu poslúžil Gejzov syn Vajk (Štefan I.). Vodca z "vlastných" radov mal pri pacifikácii starých Maďarov určite väčšie šance než ktokoľvek iný. Nechal sa pokrstiť, za ženu si vzal Nemku a odvrhol väčšinu svojich rodných a ich pohanské kultu.

Na začiatku svojho kraľovania bol Štefan I. pravdepodobne niekoľko rokov vazalom Franskej ríše. O vplyve a početnosti franských bojovníkov v službách Štefana I. svedčí aj fakt, že jeho boje s pohanskými kmeňovými náčelníkmi južne od Balatonu sa traja ako boje medzi „Teutónmi a Maďarmi“ - pričom tzv. maďarský kráľ nebojoval na strane Maďarov. Teutónmi boli však nielen Frankovia ale aj domáce slovenské kniežatá (neskôr Tóti) na čele ktorých stáli Hunt (podľa tejto feudálnej rodiny bola neskôr pomenovaná župa Hont) a Poznan, ktorí ho v mohutnom zimnom vojenskom tábore v Bíni neďaleko dnešných Nových Zámkov „opásali mečom“.

Rozhodujúcim momentom bola porážka odbojnej staromaďarskej pohanskej šľachty, vedenej šomoďským županom Koppányom (997). Po tomto dátume sa začali črtáť veľké konkrétne obrysy nového uhorského štátneho útvaru. Vo viedenskej obrázkovej kronike nájdeme Štefana I. opásaného mečom, v rukách drží štít a kopiju s bojovou vlajkou. Na vlajke i štíte je byzantský dvojkríž, na štíte dokonca s trojvrším. Ide o jasnú symboliku slovenskej Maravy, a až neskôr bola jej aplikácia zúžená len na územie takzvaného Horného Uhorska. Práve pod znakom dvojkríža sa zakladalo Uhorsko.

Štefan I. dokázal udržať svoju moc len vďaka svojim tútorom – silného rodinného klanu Hunt-Poznanovcov. O sile a doslova vrcholovom postavení rodu Hunt-Poznanovcov, ktorí rozsahom svojich dŕžav konkurovali takmer monopolnému vlastníctvu panovníka, a to nielen pri mocenskom nástupe Vajka-Štefana, ale aj v ďalšom období formovania Uhorského štátu, existuje viacero dôkazov. Za všetky stačí spomenúť, že vďačný Štefan ich po konsolidácii svojho postavenia obdaroval veľkými majetkami a zveril im kľúčové posty v správe krajiny.

Samotný výraz pre novovytvorený štátny útvar - Uhorsko pochádza zo spojenia - U horsko – U hor, čo inak môžeme vyjadriť ako: medzi horami alebo pri horách či pod horami. Výraz „u hor“ sa používa aj dnes v češtine vo význame pod/pri horách. Podobný názov ako U-horsko poznáme aj v názve súčasnej Ukrajiny: U-krajina. Výraz Uhorsko má jednoznačne slovenský (od slova Sloven) pôvod.

Latinský výraz pre Uhorsko - Ungarn je výraz prevzatý od južných Slovanov. Chorvátsky una - znamená okolo; gora – hora, les. Unagora znamená, uprostred obkolesený horami. To isté v podstate vyjadruje aj U-horsko, čo rovnako vystihuje územie (oblasť) obkolesenú horami. Una-gora používali južní Slovania ako pomenovanie Karpatskej kotliny. Tento výraz bol prevzatý Rimanmi a touto cestou

sa mierne pozmenený dostal do latinčiny ako Un-gor-n neskôr Ungarn, pričom obyvatelia tejto oblasti boli nazývaní Ungri (nie Maďari).

Uhorsko v svojich prvopočiatoch takmer kompletne kopírovalo územie Svätoplukovej Maravy, a len vďaka tomuto faktoru tento novo pomenovaný útvar vydržal pohromade. Kompaktné slovenské obyvateľstvo cítilo vzájomnú súdržnosť, založenú na spoločnej histórii, spoločných tradíciách a spoločnom jazyku, vďaka čomu sa neprejavovali žiadne odštiepenecké tendencie, ktorým by v tom čase nikto nedokázal zabrániť, a už vôbec nie Štefan I, či jeho nasledovníci, ktorí sa medzi sebou bezohľadne ruvali o trón, hľadajúc pri tom podporu za hranicami Uhorska. O nejakom systematickom budovaní štátu nemohlo byť ani reči. Celá správa, administratíva a organizácia krajiny bola prevzatá z predchádzajúceho (rozľahlejšieho) štátneho útvaru – Maravy.

Nesťastím pre Uhorsko bolo, že v jeho samotnom strede sa nachádzal nesúrodý prvok, ktorý vážnym spôsobom narušal integritu krajiny. Skutočnosť, že sa tmelom veľkého štátu (po osem storočí územným a v závere i politickým) stalo všeobecne najzaostalejšie a z hľadiska jazyka i mentality najodlišnejšie a najproblémovnejšie etnikum, malo pre osudy Uhorska (Maravy) a jeho národov fatálne dôsledky. Ak je tmelom systému jeden z jeho najslabších článkov, spôsobuje to zákonite jeho vnútornú slabosť - čo bol nesporne jeden z faktorov, že v osudových momentoch dejín, pri tatárskom vpáde v 13. a tureckom vpáde v 16. storočí, sa Uhorsko, hoci išlo o územne a počtom obyvateľstva i hospodárskym potenciálom mohutný kolos, prejavilo ako obor na hlinených nohách a nedokázalo sa účinne brániť.

Periférne územné postavenie Slovenov sa neskôr zákonite premietlo aj do ich politickej a hospodárskej periferizácie. Pôvodne jednotný národ sa vďaka vzájomnej izolácii postupne v priebehu storočí spoločensky a jazykovo odcudzil. Sloveni na Slovensku sú od 14. storočia nazývaní osočujúcim výrazom Slováci ktoré sa najsamprv objavuje v českých spisoch, vid' Velešínov zborník z roku 1458, neskôr Kronika česká Václava Hájka z Libočan z roku 1541.

Sedmohradskí Sloveni mali za susedov slovanských Valachov (Valašsko), ku ktorým sa pod tlakom hysterickkej maďarizácie priklonili, čo dalo za vznik Rumunska. Z časti juhozápadných Slovenov sa stali Chorváti – dnešné Slavónsko. Panónski Sloveni a Sloveni zo severu súčasného Maďarska boli zbesilou maďarizáciou takmer úplne asimilovaní.

V súčasnosti existujúce dve Moravy – Morava srbská a Morava „česká“, sa nachádzali na navzájom protihľých koncoch Maravy a boli jej nedeliteľnou súčasťou. Svoje pomenovanie Morava dostali až po násilnom odtrhnutí od svojej materskej krajiny, pričom tento fakt je jedným z najvážnejších dôkazov rozľahlosti Veľkej Moravy z čias kráľa Svätopluka. Morava „česká“ bola dlhé obdobie „v cudzích rukách“, no v tesnej blízkosti jedného z centier Maravy – Slovenska, čo umožnilo vzájomné kultúrne väzby až do súčasnosti. Morava srbská bola odčlenená od zvyšku Maravy tureckým (rozumej maďarským) etnikom, čím sa kultúrne väzby narušili a v podstate došlo k samostatnému vývoju najskôr ako súčasť Bulharskej ríše, neskôr ako samostatného Srbska.

Z pripravovanej knihy *Tajné dejiny Slovenska, Slovenov a Sloveniek*.

Tento materiál bude priebežne dopĺňaný na www.marava.sgo.sk

Pokračovanie:

Marobud,

Kelti – Germáni – Slovania. Môže ísť o jedno a to isté etnikum v rôznom čase pod rôznymi menami? (december 09)

Použitá literatúra

1. Rudolf Irša - Najstaršie dejiny slovenských kráľovstiev, Inštitút pre Spoločnosť, Bratislava 2008
2. Jerguš Ferko - Maďarské sebaklamy, vydavateľstvo Matice slovenskej, Martin 2004
3. Ján Steinhübel – Nitrianske kniežatstvo, vydavateľstvo RAK, Bratislava 2004
4. Laco Zrubec – Prvý známy bol Pribina, SPN 1994 Bratislava
5. Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov II., Literárno informačné centrum, Bratislava 1999
6. Michaela Langová, Ústav pro pravěk a ranou dobu dějinnou, UK v Praze – Filozofická fakulta, 2007/2008, zimní semestr
7. Jozef Hlinka, Peniaze na Slovensku, Mladé letá 1982
8. Július Špaňár/Jozef Hrabovský, Latinsko/slovenský a Slovensko/latinský slovník, SPN 1962

9. Mgr. Roman Sehnal, Taliansko–slovenský a Slovensko–talianský slovník, Pezolt, Košice 2007
10. Vavreková a kol., Nemecko-slovenský a Slovensko-nemecký slovník, SPN 1978
11. Erna Haraksimová, Rita Mokrá, Dagmar Smrčinová, Anglicko-slovenský a Slovensko-anglický slovník, Ottovo nakladateľství s.r.o., Praha 2008
12. Slavko Krtalič, Chorvatsko-český a Česko-chorvatský slovník, Montanex a.s.
13. Antonín Křečan, Jiří Felix, Rumunsko-český a Česko-rumunský kapesní slovník, Praga 1963
14. Atlas sveta, Falk Verlag 2001
15. Dr. Cyril A. Hromník, SLOVENI: UNDE ORTI ESTIS? SLOVÁCI, KDE SÚ VAŠE KORENE?
16. Antonín Horák, O Slovanech úplně jinak, Nakladatelství LÍPA – Vizovice 1991
17. Rudolf Irša, Slovo a Oslovanoch ich démonoch a bohoch.
18. LIT1VAd-slovaci_dravidi.doc
19. Otakar Dorazil, Světové dějiny v kostce, Nakladatelství Papyrus Vimperk 1997
20. Bohuslav Hlinka, Pavel Radoměský, Peniaze celého sveta, malá encyklopédia, OBZOR Bratislava 1983
21. Proto-Celtic, From Wikipedia, the free encyclopedia, <http://www.wales.ac.uk/resources/documents/pcl-moe.pdf>
22. MAGNAE MORAVIAE FONTES HISTORICI I, Státní pedagogické nakladatelství PRAGAE-BRUNAE, 1964
23. Markomani – Wikipedia,
24. Publius Cornelius Tacitus, Germania, translation based on A.J.Church and W.J.Brodribb (1876), from Wikisource
25. Ľubor Králik, K otázke slovenských kontinuantov ide *(s)ker- „krútiť, pliesť“, Jazykovedný ústav Ľ.Štúra SAV, Bratislava str. 110-111.
26. Veľký atlas svetových dejín, Reader's Digest Výber, organizačná zložka, Bratislava 2002
27. RNDr. Jozef Kušnier, Prvá diecéza v Strednej Európe, <http://www.smalik.szm.com/htm/prace/prvadiieceza.htm>.
28. Gerhard Herm, Kelti, vydavateľstvo Obzor, Bratislava 1985
29. Rudolf Irša, Slovo o Slovanoch ich démonoch a bohoch, 2006
30. Karol Wlachovský, To tí Tóti a či Slováci?, LUNO 11. január 2007
31. Konštantín Palkovič, Záhorácky slovník, Vydavateľstvo HEVI, s.r.o. 1997
32. Tacitus, Z dejín cisárského Ríma, Svoboda 1976
33. Publius Cornelius tacitus, De origine et situ Germanorum, anno domini XCVIII, E Wikisource
34. Dejiny rímskeho vojska, FORTUNA PRINT, Bratislava 1992
35. Slovenské preklady latinských a gréckych klasikov, Cornelius Tacitus, Germania, Prvá slovenská tlačiareň v Nitre 1940.
36. Elizabeth Hallam, Bohové a bohyně, Knižný klub a balios, Praha 1998
37. Petr Jurina, Kult Slunce významne astrální náboženství doby bronzové, <http://praha.astro.cz/crp/9512a.phtml>
38. SANIAR 4/2004
39. Pavol Dobšínský, Rozprávky, Mladé letá 1978
40. Kronika Slovenska, Fortuna Print, a.s., Bratislava 1998
41. RNDr. Jozef Kušnier, prepis rukopisu Prvá diecéza v Strednej Európe, <http://www.smalik.szm.com/htm/prace/prvadiieceza.htm>
42. Góti, Wikipédia, <http://sk.wikipedia.org/wiki/G%C3%B3ti#column-one#column-one>
43. Quetzalcoatl, Wikipédia, <http://cs.wikipedia.org/wiki/Quetzalcoatl>
44. Dáci, Wikipédia, <http://sk.wikipedia.org/wiki/D%C3%A1kovia#column-one#column-one>
45. Republika Srpska, Wikipédia
- 46.
- 47.
- 48.
49. Vojtech Zamarovský, Bohovia a hrdinovia antických báji, Vydavateľstvo PERFEKT 1998, Bratislava
50. Vojtech Zamarovský, Bohovia a králi starého Egypta, Vydavateľstvo PERFEKT 2000, Bratislava
51. Pavel Dvořák, Stopy dávnej minulosti 2, Vydavateľstvo Rak, Budmerice 2004
52. Jantárová cesta, Wikipédia, [http://sk.wikipedia.org/wiki/Jant%C3%A1rov%C3%A1_cesta_\(hist%C3%B3ria\)](http://sk.wikipedia.org/wiki/Jant%C3%A1rov%C3%A1_cesta_(hist%C3%B3ria))
53. Prof. PhDr. Richard Marsina, DrSc., Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov I., Literárno informačné centrum, Bratislava 1999
54. J. Zachar, Aspekty postavenia bratislavského oppida v rámci bójskej anabázy, MEDEA 1998
55. Eva Kolníková, Keltské mincovníctvo, http://www.snm.sk/old/pamiatky/Pam_TEXT_98_2.htm
56. Dejiny slovenčiny, Wikipédia
57. Teória o vývine slovenského jazyka, <http://referaty.atlas.sk/diskusia/21826/teoria-o-vyvine-slovenskeho-jazyka>
58. Autoatlas, GeoGraphic Publishers 2006/2007, GeoGraphic Publishers GmbH & Co. KG, München
59. Boii, Wikipedia, <http://en.wikipedia.org/wiki/Boii>
60. Historická revue 4/92, ročník III, Ministerstvo školstva, mládeže a športu SR, rok 1992
61. Hans-Joachim Zillmer, Kolumbus prišiel ako posledný, Euromedia Group – Knižný klub, Praha 2005
62. Na Bratislavskom hrade našli zlatý poklad z rímskych čias, SITA, 28. augusta 2009 17:31